

Regulējums psiholoģiskās/emocionālās vardarbības pret sievieti un vardarbības ģimenē novēršanai atsevišķās Eiropas valstīs

Īsumā

Apskatā ietvertos valstu normatīvajos aktos psiholoģiskā vardarbība lielākoties nav skaidri noteikta kā atsevišķs nodarījums. Vienlaikus normatīvajos aktos ir ietverti vairāki noziedzīgi nodarījumi, kas ir saistīti ar psiholoģisko vardarbību. Galvenokārt tieši valstu krimināllikumi paredz atbildību par tādiem ar psiholoģisko vardarbību saistītiem noziedzīgiem nodarījumiem kā, piemēram, draudi, piespiešana, personas kontrole un ierobežošana, neslavas celšana, uzmākšanās izmantojot telekomunikācijas un datorsistēmas, piespiedu kontrole u. c.

Dažādu vardarbības veidu tostarp arī psiholoģiskās vardarbības novēršanai tiek piemēroti gan īsāka, gan ilgāka termiņa pagaidu aizsardzības līdzekļi. Īstermiņa aizsardzības līdzekļus parasti nosaka policija (atsevišķās valstīs, piemēram, Beļģijā, Igaunijā, Norvēģijā tos nosaka prokuratūra), savukārt par ilgāka termiņa aizsardzības līdzekļiem lemj tiesa.

Nereti vardarbībai pakļautajām personām rodas grūtības pierādīt piedzīvoto psiholoģisko vardarbību gan tiesībsardzības iestādēm, gan tiesām. Vairāku valstu normatīvajos aktos konstatēta tāda iezīme, ka tajos noteiktie nodarījumi ir paredzēti, lai sodītu par atsevišķām darbībām, un tajos nav ņemta vērā psiholoģiskās vardarbības atkārtotība un tās ilgstošais raksturs. Tāpat likumos ietvertās normas esot pārāk augsts sliekšnis, lai aptvertu pastāvīgu psiholoģisko vardarbību.

Psiholoģiskās vardarbības novēršanā būtiska ir dažādu iesaistīto pušu – gan valsts, gan nevalstiskā sektora – savstarpēji saskaņota sadarbība. Nozīmīgu ieguldījumu psiholoģiskās vardarbības novēršanā sniedz dažādi atbalsta un palīdzības dienesti, kuri piedāvā plašu pakalpojumu klāstu gan vardarbības upuriem, gan vardarbības veicējiem.

Kritēriji psiholoģiskās vardarbības atpazīšanai un novērtēšanai ir būtiska speciālistu darba komponente šādas vardarbības novēršanā. Vienlaikus to piemērošana praksē saistās ar dažādiem izaicinājumiem gan vienotas pieejas trūkuma dēļ, gan tāpēc, ka starp iesaistītajām pusēm nepieciešama efektīva koordinācija, kuras nereti trūkst.

Joprojām ir aktuāli uzlabot attiecīgo dienestu reaģēšanu psiholoģiskās vardarbības gadījumos, pilnveidojot atbalsta pakalpojumus gan vardarbības upuriem, gan vardarbības veicējiem, veicināt izpratni par psiholoģisko vardarbību un nodrošināt speciālistu apmācību. Aktuāla ir arī psiholoģiskās vardarbības atpazīšanas un novērtēšanas instrumentu izstrāde un ieviešana.

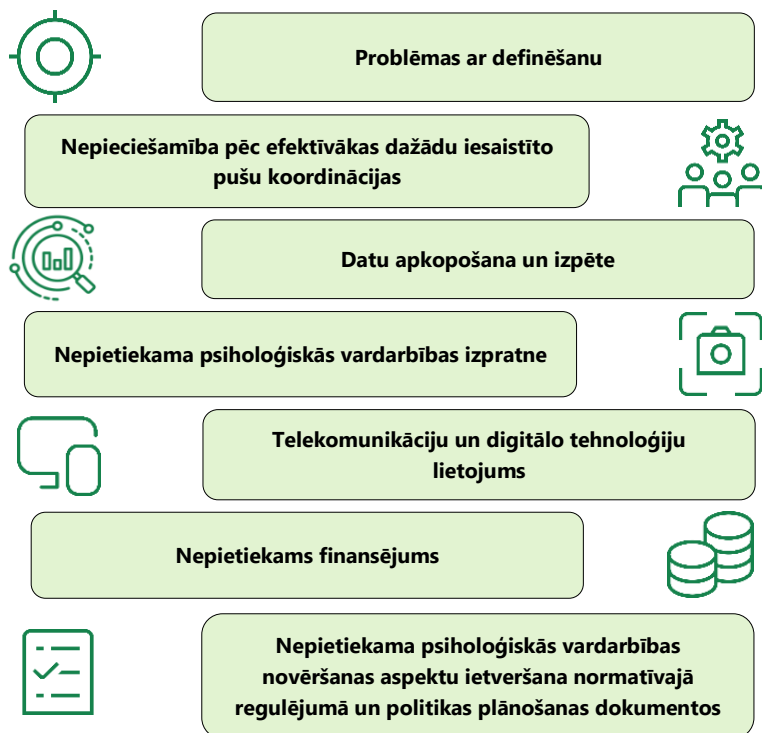
1. Psiholoģiskās/emocionālās vardarbības novēršana: galvenie izaicinājumi

Lai atpazītu, novērtētu un efektīvi novērstu kāda fenomena negatīvās sekas, būtiska ir spēja to definēt, taču tas rada nopietnus izaicinājumus. **Psiholoģiskajai/emocionālajai vardarbībai nav vienotas, vispārējas definīcijas, un tādējādi arī centieni noteikt kritērijus vardarbības identificēšanai ir problemātiski. Pētnieciskajā kopienā uz šo parādību vispārīgi raugās kā uz sistemātisku personas pašcieņas un/vai drošības izjūtas graušānu, kas bieži notiek attiecībās, kurās pastāv atšķirības varas un kontroles ziņā** (*Follingstad and Dehart, 2000*). Savukārt Eiropas Padomes Konvencijā par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu (Stambulas konvencija) **33. pantā** psiholoģiskā vardarbība **definēta kā tīša rīcība, ar kuru, izmantojot piespiešanu vai draudus, nopietni kaitē personas psiholoģiskajai integritātei**. Emocionālā vardarbība parasti tiek **uzlūkota** kā viena no psiholoģiskās vardarbības formām, piemēram, norādot, ka psiholoģiskā vardarbība ietver dažādas vardarbīgas uzvedības izpausmes, tostarp emocionālo vardarbību, mutvārdu vardarbību un kontrolējošu uzvedību. Arī nolaidība, kas neatstāj tiešas sekas, ir daļa no psiholoģiskās vardarbīgas. Vienotas izpratnes labad turpmāk apskatā tiek lietots apzīmējums “psiholoģiskā vardarbība”.

Lai gan psiholoģiskā vardarbība zinātniskajā literatūrā tiek izdalīta kā atsevišķs vardarbības veids (*Dutton et al., 2001*), tiek uzsvērts, ka tā bieži vien tiek īstenota **vienlaikus ar citiem vardarbības veidiem**, piemēram, fizisko un/vai

ekonomisko vardarbību, vai arī pirms vai pēc to īstenošanas. Psiholoģiskās vardarbības īstenošanas nolūks ir [iebidēt](#), nomelnot, pazemot, noniecināt, kontrolēt un pakļaut.

Psiholoģiskajai vardarbībai ir [sarežģīts raksturs](#) un dažādas izpausmes formas. Centienos rast efektīvus veidus tās novēršanai jāreķinās ar vairākām problēmjomām, kuras risina arī apskatā aplūkotās valstīs (1. attēls).

1. attēls. Psiholoģiskās vardarbības novēršanu apgrūtināšie faktori

Balstīts uz: [Doherty and Berglund, 2008](#); [Dragiewicz et al., 2018](#); [GREVIO, 2022](#); [EIGE, 2022](#); [EIGE, 2023](#)

Lai novērstu vardarbības fenomenu, lietpratēji iesaka apzināt ne tikai konkrēta indivīda vardarbības pieredzi un vardarbības veicēja uzvedību, bet arī uz problēmu raudzīties sistēmiski, proti, caur visu to sociālo apstākļu kopuma prizmu, kas veicina psiholoģiskās vardarbības kā fenomena izplatību sabiedrībā. Praksē tas nozīmē īstenot dažnedažādus pasākumus, piemēram, nabadzības un bezdarba mazināšanas pasākumus, veicināt dažādu veidu sociālo atbalstu u. c. ([Kwong et al., 2003](#)).

Tiek izdalīti vairāki ar psiholoģisko vardarbību saistīti riska faktori. Turklāt tie atšķiras atkarībā no tā, vai runa ir par vardarbību, kas skar bērnu vai pieaugušo. Bērniem tādi var būt:

- dzīvošana kopā ar nolaidīgiem vecākiem;
- dzīvošana kopā ar vecākiem, kuriem ir psiholoģiskas un/vai atkarību problēmas;
- dzīvošana nabadzībā un finansiālā atkarībā vai kopienas atbalsta sistēmas trūkums;
- bērna atsvešināšana no viena vecāka;
- vardarbības ģimenē pieredze.

Pieaugušajam savukārt ir lielāks risks kļūt par vardarbības upuri situācijās, kad:

- ✓ personai ir speciālas vajadzības;
- ✓ persona dzīvo šķirti vai arī sociālā un fiziskā izolācijā;
- ✓ tai pastāv valodas un kultūras barjera;
- ✓ to ietekmē nodarbinātības statuss;
- ✓ tā bērnībā piedzīvojusi vardarbību;
- ✓ tai ir zems ienākumu līmenis;
- ✓ tai ir mentālās veselības problēmas u. c. ([Doherty and Berglund, 2008](#); [EIGE, 2022](#)).

Īpaši liels risks piedzīvot psiholoģisko vardarbību ir personai situācijā, kad tā ir neaizsargāta un pastāv uzticēšanās, atkarības vai aprūpes attiecības. Personas neaizsargātību var radīt attiecīgi individuālie apstākļi – slimība, vecums, invaliditāte, psihisko un fizisko spēju traucējumi u. c. Šāda situācija var rasties arī attiecību ietekmē – ja tās ietver spēcīgu atkarību, fizisku dominēšanu un/vai psiholoģisku izolāciju, kas ierobežo personas spēju aizsargāt savas intereses, labklājību, pamattiesības un brīvību. Tieši šo riska faktoru, kas saistīti ar pašu personu un to vidi, kurā tā atrodas,

atpazīšana ir kā brīdinājuma signāli, kas ļauj speciālistiem labāk identificēt, analizēt un novērtēt ļaunprātīgas izmantošanas situācijas. Riska faktori laika gaitā var [mainīties](#), un tos nevajadzētu uzskatīt par prognozējamem.

Dažkārt personas, kuras cieš no atkārtotas vardarbības ilgākā laikposmā, to [ir pieredzējušas](#) un ar to apradušas tiktāl, ka vardarbību uzlūko kā ikdienas dzīves daļu. Viens no lielākajiem izaicinājumiem vardarbības situāciju risināšanai tādējādi ir nepieciešamība paaugstināt upuru izpratni par vardarbību, kurai viņi tiek pakļauti.

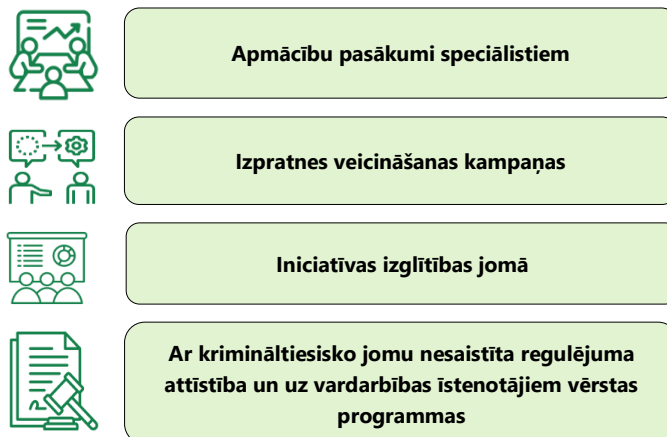
Psiholoģiskās vardarbības novēršana prasa efektīvu dažādu iesaistīto pušu koordināciju. Šajā apskatā ietvertajās valstīs vairākumā gadījumu regulējuma un politikas plānošanas dokumentu līmenī ir nostiprināta šādas sadarbības nepieciešamība, identificējot arī dažādu pušu atbildības jomas. Procesā ir iesaistītas gan valsts institūcijas, gan pašvaldības, būtiska loma ir arī nevalstiskajam sektoram, medicīnas iestādēm u. c. Vienlaikus praksē **starpinstitucionālā sadarbība ir izaicinājumiem bagāts lauks.** Tas [konstatēts](#), piemēram, attiecībā uz Zviedriju un Franciju. Pasākumi psiholoģiskās vardarbības novēršanai mēdz notikt sporādiski, turklāt [izpētīts](#), ka vien retos gadījumos uz psiholoģiskās vardarbības mazināšanu vērsti pasākumi izriet no kādas visaptverošas valsts mēroga stratēģijas.

Psiholoģiskā vardarbība ir vardarbības veids, kuras konstatēšanai būtiski ir fiksēt tās atkārtotanos un ilgstošo raksturu, lai gan risinātu konkrētos gadījumus, gan apzinātu problēmas apmēru kopumā. Datu un pētījumu trūkums ietekmē politikas veidošanu psiholoģiskās vardarbības mazināšanai, ierobežo dažādu atbalstāmo grupu iespējas piekļūt atbalsta un aizsardzības pasākumiem un šo grupu tiesību nodrošināšanu. Arī šajā ziņā būtiska ir starpinstitucionālā sadarbība un konsekventa pieeja. Taču Eiropas valstīs šajā ziņā ir [konstatētas problēmas](#). Piemēram, Beļģijā krimināltiesību sektorā nav apkopoti dati par upuriem un vainīgajām personām gadījumos, kad notikusi vardarbība pret sievieti. Francijā tiesu datos pieejama informācija par vainīgo personu, taču nav identificējams upura dzimums un vecums, kā arī sievietes un vainīgās personas attiecību statuss. Beļģijā, Francijā un Zviedrijā pēdējos gados ir intensificēta pētniecība saistībā ar vardarbību pret sievietēm un vardarbību ģimenē. [Konstatētas](#) arī vairākas sociālkulturālās un institucionālās barjeras, kas apgrūtina administratīvo datu vākšanu par psiholoģisko vardarbību. Vardarbības upuri mēdz baidīties no vardarbības veicēju atriebības un ne vienmēr ziņo par pieredzēto. Savukārt institūciju pusē vērojama nespēja atpazīt psiholoģisko vardarbību. Tādējādi kopumā **izpratnes trūkums par psiholoģiskās vardarbības izpausmēm Eiropā ir identificēts kā nopietna problēma.**

Būtisks šķērslis psiholoģiskās vardarbības novēršanai ir finansējuma trūkums. Tas gan attiecināms arī uz pasākumiem citu veidu vardarbības ierobežošanai. Starpvalstu salīdzināmo datu trūkuma dēļ ne vienmēr iespējams novērtēt to, vai valstī ir atvēlēts pietiekams finansējums dažādu ar vardarbības novēršanu saistīto pasākumu īstenošanai. Problēmu rada arī tas, ka finansējums vardarbības novēršanai un apkarošanai valstī mēdz būt nevienmērīgi izkliedēts un tādējādi atsevišķos reģionos situācija mēdz būt sliktāka nekā citviet.

Psiholoģiskās vardarbības izpausmju atpazīšanu apgrūtina telekomunikāciju un digitālās tehnoloģijas ([Dragiewicz et al., 2018](#); [Harris and Woodlock, 2019](#)), un mērķētu pasākumu šajā ziņā [trūkst](#). Bieži vien krimināltiesiskais regulējums neskar uzmākšanos internetā un citas tiešsaistē īstenotas psiholoģiskās vardarbības pret sievieti formas. Tādējādi pastāv mazāka iespējamība, ka par šādām darbībām tiks saņemts sods.

2022. gadā veiktajā [Eiropas Dzimumu līdztiesības institūta](#) pētījumā ES dalībvalstīs identificētas 39 prakses un pasākumi, kas ieviesti, lai novērstu psiholoģisko vardarbību pret sievieti. Šīs aktivitātes aptver vismaz četrus darbības virzienus (2. attēls).

2. attēls. ES dalībvalstīs īstenotie darbības virzieni psiholoģiskās vardarbības pret sievieti novēršanai

Avots: [EIGE, 2022](#)

Vienlaikus novērtēt uzskaitīto aktivitāšu efektivitāti nav viegls uzdevums, jo visbiežāk to efektivitāte [netiek mērīta](#), kas savukārt ir nopietns **šķērslis, lai īstenotu uz pierādījumiem pamatotu politiku psiholoģiskās vardarbības novēršanai**. Problēma ir arī tāda, ka ieviestie pasākumi tikai retumis ir koncentrēti tieši uz šo vardarbības veidu. Tādējādi šīs parādības izpratne, tostarp tās robežas, var būt visai ierobežota gan starp speciālistiem, gan sabiedrībā kopumā.

2. Regulējums psiholoģiskās/emocionālās vardarbības pret sievieti un vardarbības ģimenē novēršanai atsevišķās Rietumeiropas un Ziemeļeiropas valstīs

Turpmāk apskatā aplūkots atsevišķu Rietumeiropas un Ziemeļeiropas valstu regulējums psiholoģiskās vardarbības pret sievieti un ģimenē novēršanai. Apskatā ietverti arī Eiropas Padomes Ekspertu grupas vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanai (*GREVIO*) komentāri par situāciju attiecīgajā valstī, ņemot vērā to, ka *GREVIO* novērtējums un ieteikumi nereti tiek ņemti vērā, pilnveidojot valstu normatīvos aktus un politikas plānošanas dokumentus.

Vairākās Rietumeiropas un Ziemeļeiropas valstīs psiholoģiskā vardarbība tiek uzlūkota kā krimināli sodāma rīcība. Tomēr arī šajā ziņā ir [konstatēti](#) vairāki iespējamie uzlabojumi. Piemēram, regulējumā lielākoties nav iekļautas tiesību normas, kas paredz atbildību konkrēti par psiholoģisko vardarbību, un vairākumā gadījumu normatīvais regulējums precīzi neatbilst rīcībai, kura raksturīga psiholoģiskajai vardarbībai. Atsevišķās valstīs regulējums neattiecas uz tiešsaistē īstenotu psiholoģisko vardarbību pret sievieti.

GREVIO ziņojumos [aicina](#) iestādes efektīvi izmeklēt, saukt pie atbildības un sodīt par īstenoto psiholoģisko vardarbību atbilstoši krimināllikuma normām vai arī apsvērt iespēju ieviest jaunas normas, kas labāk atbilstu Stambulas konvencijas 33. panta prasībām. Stambulas konvencija nosaka dalībvalstīm pienākumu veikt visaptverošus pasākumus, lai novērstu vardarbību, aizsargātu upurus un sauktu vainīgos pie atbildības.

Austrijas Krimināllikumā psiholoģiskā vardarbība nav skaidri noteikta, tomēr tajā ir ietverti vairāki noziedzīgi nodarījumi, kas attiecas uz psiholoģisko vardarbību, piemēram,

- **nopietni draudi;**

Par nopietniem draudiem personai, lai tai radītu bailes un trauksmi, soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz vienam gadam vai naudas sodu līdz 720 dienas likmēm. Savukārt par citiem nopietniem draudiem personai, piemēram, nāves draudiem, sakropļošanu, nolaupīšanu, dedzināšanu, apdraudējumu ar kodolenerģiju, jonizējošo starojumu vai sprāgstvielām, vai par draudiem iznīcināt saimniecisko darbību vai sociālo stāvokli, tādējādi personai ilgstoši radot mokošu stāvokli, soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem ([107. p. 1.–2. d.](#)).

Austrijā vainas pakāpi tiesa izsaka arī dienas likmju skaitā. Šo likmi nosaka atkarībā no notiesātā personīgajiem apstākļiem un finansiālajām iespējām pirmās instances sprieduma taisīšanas brīdī. Dienas likme tiek piemērota, lai nodrošinātu vienādu slogu likumpārkāpējiem ar dažādiem ienākumiem un finansiālo stāvokli. Zemākais dienas likmes apmērs ir četri *euro*, bet tas nedrīkst pārsniegt 5000 *euro*. Ja piedziņas pasākumi (piespiedu izpilde) bijuši nesekmīgi un naudas sodu nevar piedzīt, tiek piemērots aizstājošs brīvības atņemšanas sods. Viena diena aizstājošā brīvības atņemšanas soda [atbilst](#) divām dienas likmēm.

- **piespiešana;**

Personu, kura ar spēku vai nopietniem draudiem piespiež citu personu uz darbību, piekrišanu vai bezdarbību, soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz vienam gadam vai naudas sodu līdz 720 dienas likmēm ([105. p. 1. d.](#)).

- **nopietna piespiešana;**

Personu, kura veic piespiedu darbību:

- paužot nopietnus draudus,
- ar nopietniem draudiem piespiežot personu ilgstoši atrasties agonijas stāvoklī vai
- piespiežot nodarboties ar prostitūciju vai piedalīties pornogrāfiska rakstura priekšnesumā, vai
- piespiežot personu rīkoties, pieļaut vai neveikt kādu darbību, kas aizskar īpaši svarīgas personas intereses,

soda ar brīvības atņemšanu no sešiem mēnešiem līdz pieciem gadiem ([106. p. 1. d.](#)).

- **ilgstoša vardarbība;**

Par ilgstoši turpinātu fizisku vardarbību vai tišām darbībām pret citas personas dzīvību, veselību vai brīvību soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem ([107b. p. 1.–2. d.](#)).

- **kontrolē un ierobežošana, arī ilgāku laiku;**

Par cietušās personas rīcības visaptverošu kontroli vai par cietušās personas patstāvīga dzīvesveida būtisku ierobežošanu soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no sešiem mēnešiem līdz pieciem gadiem ([107b. p. 3. d.](#)). Ja šāda vardarbība tiek īstenota ilgāk par vienu gadu, likumpārkāpējam draud brīvības atņemšana uz laiku no pieciem līdz 15 gadiem ([107b. p. 4. d.](#)).

- **pastāvīga uzmācšanās, izmantojot telekomunikācijas vai datorsistēmas.**

Ja telekomunikācijas vai datorsistēmas tiek izmantotas:

- lai nelikumīgi traucētu personas dzīvi, izdarot noziedzīgu nodarījumu pret personas godu, kas ilgāku laiku ir redzams lielam skaitam cilvēku, vai
- bez personas piekrišanas izplatot personiskas ziņas vai attēlus plašākai sabiedrībai ilgāku laiku,

soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz vienam gadam vai naudas sodu līdz 720 dienas likmēm ([107c. p. 1. d.](#)).

Lai novērstu vardarbības eskalāciju, Austrijā tiek noteikti šādi pagaidu [aizsardzības līdzekļi](#):

✓ **Policija ir tiesīga aizliegt personai, kas rada draudus, iekļūt apdraudētās personas mājoklī un tās tuvākajā apkārtnē 100 metru rādiusā, kā arī neļaut tuvoties apdraudētajai personai.** Policija ir tiesīga izlikt personu, kas rada draudus, no mājokļa, ja persona atsakās to atstāt. Šādi pasākumi tiek īstenoti atkarībā no paredzamā riska, piemēram, pamatojoties uz personas iepriekš veikto vardarbību un pieņemot, ka pieļaujams atkārtots uzbrukums tās apdraudētās personas dzīvībai, veselībai vai brīvībai, kas dzīvo kopējā mājoklī. Aizsardzība attiecas uz visām personām, kas dzīvo mājoklī, neatkarīgi no radniecības, attiecību rakstura un īpašumtiesību stāvokļa (sieva, dzīvesbiedrs, bērni, radnieki, apakšinieki, kopīpašnieki u. c.). Personai, kas rada draudus, piecu dienu laikā pēc **aizlieguma ienākt mājoklī un tuvoties personām** noteikšanas **obligāti jāsaazinās ar vardarbības novēršanas centru un aktīvi jā piedalās konsultācijās.** Aizliegums ienākt un tuvoties tiek noteikts uz divām nedēļām, bet to iespējams pagarināt līdz četrām nedēļām, ja tiesai tiek iesniegts pieteikums par aizsardzības līdzekļa noteikšanu ([38a. p.](#)).

✓ **Aizsardzībai pret vardarbību mājās** tiesa var izdot rīkojumu personai, kas rada draudus, atstāt mājokli un tā tuvāko apkārtni un aizlielt atgriezties tajā. Šādu aizliegumu var noteikt ne ilgāk kā uz sešiem mēnešiem. Nolēmums par aizliegumu tiek pieņemts, ja apdraudētā persona vairs nespēj turpmāk dzīvot kopā ar personu, kura ir to fiziski aizskārusi vai draudējusi ar uzbrukumu, vai pakļauj to lielai psiholoģiskai spriedzei ([382b. p. 1.–2. d.](#)).

✓ **Aizsardzībai pret vispārēju vardarbību** tiesa var aizlielt personai, kas rada draudus, uzturēties noteiktās vietās un aizlielt tikties un sazināties ar apdraudēto personu. Šādu aizliegumu var noteikt ne ilgāk kā uz vienu gadu. Lēmums par aizliegumu tiek pieņemts, ja apdraudētā persona nespēj kontaktēties ar personu, kura tai ir fiziski uzbrukusi vai draudējusi ar uzbrukumu, vai nopietni kaitē tās psiholoģiskajai veselībai ([382e. p. 1.–2. d.](#)).

- ✓ **Aizsardzībai pret privātās dzīves aizskārums** tiesa var noteikt šādus aizliegumus:

- personīgi kontaktēties un vajāt apdraudēto personu;
- sazināties, rakstot vēstules, pa tālruni vai ar citiem līdzekļiem;
- uzturēties noteiktās norādītajās vietās;
- izpaust un izplatīt apdraudētās puses personas datus un fotogrāfijas;
- veikt preču vai pakalpojumu pasūtījumus, izmantojot apdraudētās personas datus;
- mudināt kādu personu nodibināt kontaktu ar apdraudēto personu ([382g. p. 1. d.](#)).

Lai gan *GREVIO* atzinīgi [vērtē](#) centienus pārtraukt vardarbības ciklu agrīnā stadijā un būt aktīviem profilakses jomā, piemērojot aizliegumus, tomēr tā atzīmē, ka **Stambulas konvencijā psiholoģiskā vardarbība ir noteikta kā noziedzīgs nodarījums, uz kuru jāreaģē, piemērojot krimināltiesību normas, nevis tikai preventīvi.** Turklāt **psiholoģiskās vardarbības definīcijas iekļaušana Austrijas tiesību aktos palīdzētu noteikt tās uzvedības robežas, kas pamato aizlieguma rīkojuma izdošanu, kā arī veicinātu skaidrību tiesvedības procesā.**

Konsultāciju tīkls Austrijā [darbojas](#) gadu desmitiem veidotā institucionālā ietvarā vardarbības novēršanai un vardarbības upuru aizsardzībai. Šī integrētā sistēma [ietver](#) dažādas struktūras, piemēram, policiju, tiesas, ar vardarbību saistītus gan [sieviešu](#), gan [vīriešu](#) konsultāciju centrus, [vardarbības novēršanas centrus](#), sieviešu [patversmes](#), tiesu medicīnas ekspertīzes centrus u. c. Katrā lielajā Austrijas slimnīcā darbojas tā dēvētā upuru aizsardzības grupa, kuras darbības mērķis ir palielināt informētību par vardarbību. Speciālu apmācību saņem ārsti un citi veselības aprūpes speciālisti, lai viņi spētu identificēt vardarbības, tostarp psiholoģiskās vardarbības, upurus.

Austrijā darbojas plaša mēroga sieviešu konsultāciju centru tīkls, ko līdzfinansē Austrijas Federālās kancelejas [Sieviešu un līdztiesības ģenerāldirektorāts](#). Visā valstī darbojas valsts finansēti [vardarbības novēršanas centri](#), kas specializējas visaptverošā atbalsta sniegšanā vardarbības ģimenē un vajāšanas upuriem. Policija pēc tam, kad pieņemts lēmums par aizliegumu ienākt mājoklī un tuvoties personām, nekavējoties informē šādu vietējo centru, kas savukārt nekavējoties sazinās ar apdraudēto personu un piedāvā palīdzību. Šī palīdzība ietver personas drošības plāna

sagatavošanu, juridiskās konsultācijas (piemēram, saistībā ar pieteikumu tiesai par aizsardzības līdzekļa noteikšanu), psihosociālo atbalstu u. tml. Vardarbības novēršanas centros gadā nonāk vidēji 15 000 personu, t. i., aptuveni 40 personas dienā, uz kurām [attiecas](#) policijas aizliegums ienākt mājoklī un tuvoties personām.

Vardarbības novēršanas centru konsultanti izmanto **klientu anketēšanas metodes**, lai gūtu vispusīgu izpratni par vardarbības veidiem katrā konkrētajā gadījumā. Nosakot pret personu vērstās vardarbības apmēru, īpaša uzmanība tiek pievērsta tam, cik lielam psiholoģiskajam stresam, piemēram, trauksmei, sajūtai, ka tiek novērots, izolācijai, miega traucējumiem un līdzīgiem apstākļiem, persona saskaņā ar tās sniegto informāciju ir bijusi pakļauta. Nav viena konkrēta instrumenta, kas būtu paredzēts tieši psiholoģiskās vardarbības novērtēšanai.

Beļģijā ar psiholoģisko vardarbību ir saistāmi vairāki krimināli sodāmi nodarījumi, piemēram,

- **draudi;**

Par draudiem uzbrukt personai vai īpašumam, kas izteikti ar žestiem vai simboliem vai pausti mutvārdos vai rakstveidā, tostarp anonīmi, soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no astoņām dienām līdz trim mēnešiem un naudas sodu no 26 līdz 100 *euro* ([329. p.–330. p.](#)).

- **spīdzināšana, necilvēcīga un pazemojoša izturēšanās.**

- ✓ **Spīdzināšana** – jebkāda tīša necilvēcīga izturēšanās, kas izraisa stipras sāpes vai ļoti smagas un nežēlīgas fiziskas vai garīgas ciešanas.
- ✓ **Necilvēcīga izturēšanās** – jebkāda izturēšanās, ar kuru personai apzināti tiek nodarītas smagas garīgas vai fiziskas ciešanas, jo īpaši, lai iegūtu informāciju vai atzišanos, lai sodītu, izdarītu spiedienu vai iebiedētu šo personu vai trešās personas.

Par spīdzināšanu tiek piespriesta brīvības atņemšana no 15 līdz 20 gadiem un **par necilvēcīgu izturēšanos** soda ar brīvības atņemšanu no 10 līdz 15 gadiem, tostarp šādos gadījumos:

- ja tā vērstā pret personu, kuras neaizsargātība vecuma, grūtniecības, slimības, vājuma, fizisku vai garīgu traucējumu dēļ vai tās nestabilais stāvoklis bijis acīmredzams vai zināms likumpārkāpējam;
- ja tā izdarīta pret nepilngadīgo;
- ja tā ir izraisījusi neārstējamu slimību, darbnespēju, kas ilgst vairāk nekā četrus mēnešus, pilnīgu orgāna vai orgāna funkcijas zaudējumu vai smagu sakropļojumu.

Savukārt brīvības atņemšana no 20 līdz 30 gadiem tiek piespriesta **par spīdzināšanu**, bet brīvības atņemšana no 15 līdz 20 gadiem – par **necilvēcīgu izturēšanos**:

- ja tā izdarīta pret nepilngadīgo vai pret personu, kura, ņemot vērā tās fizisko vai garīgo stāvokli, nespēj rūpēties par savu iztiku, un šādi rīkojies personas tēvs, māte vai citi augšupējie radinieki, jebkura cita persona, kurai ir aizbildnība pār cietušo, vai jebkurš pieaugušais, kurš ar cietušo dzīvo kopā retumis vai pastāvīgi ([417bis. p.–417quater. p.](#)).
- ✓ **Pazemojoša izturēšanās** – jebkāda izturēšanās, kas izraisa nopietnu pazemošanu vai degradāciju personai, kas to piedzīvo, gan citu, gan savās acīs.

Ikvienu, kurš pakļauj personu **pazemojošai attieksmei**, soda ar brīvības atņemšanu no 15 dienām līdz diviem gadiem un naudas sodu no 50 līdz 300 *euro* vai tikai ar kādu no šiem sodiem. Ja pazemošana tiek vērstā pret personu, kuras neaizsargātība, ko izraisa vecums, grūtniecība, slimība, vājums, fiziski vai garīgi traucējumi, bija acīmredzama vai zināma nodarījuma izdarītājam, minētais minimālais sods tiek dubultots ([417bis. p.–417quinquies. p.](#)).

GREVIO ieskatā minēto noziedzīgo nodarījumu regulējums galvenokārt tomēr ir paredzēts, lai sodītu par atsevišķām darbībām, un tajā nav ņemts vērā vardarbības atkārtotais un ilgstošais raksturs, kas izpaužas kā atsevišķu darbību kopums. Tās, atsevišķi vērtējot, ne vienmēr ir pietiekamas, lai tiktu kvalificētas kā noziedzīgs nodarījums. Tādēļ GREVIO pauž viedokli, ka šis regulējums varētu būt nepietiekams, lai sodītu par ilgstošu piespiedu kontroli, kas raksturīga dominējošām un vardarbīgām attiecībām.

Viens no līdzekļiem, lai apkarotu vai sodītu par vardarbību ģimenē, ir [Likums par pagaidu uzturēšanās aizliegumu vardarbības ģimenē gadījumā](#). Šis likums prokuroram piešķir pilnvaras izdot **rikojumu par pagaidu uzturēšanās aizliegumu**, ko pēc tam pārskata tiesa, ja fakti vai apstākļi liecina, ka **pieauguša cilvēka klātbūtnē dzīvesvietā rada nopietnus un tūlītējus draudus vienas vai vairāku šajā dzīvesvietā dzīvojošu personu drošībai**. Uzturēšanās aizliegums izraidītajai personai nozīmē pienākumu nekavējoties atstāt kopējo dzīvesvietu un aizliegumu ieiet, apstāties, atrasties vai kontaktēties ar personām, kuras kopā ar to ir dzīvojušas šajā dzīvesvietā. Uzturēšanās aizliegums ir spēkā līdz 10 dienām no tā paziņošanas dienas attiecībā uz personām, kuras tas skar. Par uzturēšanās aizliegumu tiek informēts tā policijas iecirkņa priekšnieks, kura jurisdikcijā atrodas uzturēšanās aizlieguma dzīvesvieta. Vienlaikus par

pagaidu uzturēšanās aizliegumu tiek informēts **cietušo uzņemšanas dienests**, lai tas varētu palīdzēt un sniegt nepieciešamo informāciju personām, kuras dzīvo vienā dzīvesvietā ar izraidīto personu. Tiesa par uzturēšanās aizliegumu var pieņemt dažādus nolēmumus, tostarp atcelt to vai pagarināt ne ilgāk par trim mēnešiem.

Beļģijā aizsardzības rīkojumiem ir būtiska nozīme vardarbības upuru aizsardzībā. Nereti pēc rīkojuma par pagaidu uzturēšanās aizliegumu izdošanas mēdz izdot arī ilgtermiņa aizsardzības rīkojumu. Šo ilgtermiņa rīkojumu var iegūt, vērstoties tiesā, ja cietušo skar pastāvīgi draudi vai vardarbība. Tiesa izvērtē tādu faktorus kā vardarbības smagums, cietušā dzīves situācija un iespējamie vardarbības veicēja radītie riski. Izdodot ilgtermiņa aizsardzības rīkojumu, tas ir spēkā ilgāku laiku, [nodrošinot](#) cietušajam ilgstošu drošību.

Gan valsts iestādes, gan nevalstiskās organizācijas ir iesaistītas vardarbības novēršanā. Beļģijā vardarbības upuru atbalstam ir pieejami dažādi resursi, piemēram, katrā reģionā darbojas savs palīdzības tālrunis. Franču valodā runājošajiem tiek piedāvāts [Ecoule Violences Conjugale](#) palīdzības tālruņa pakalpojums, kurā darbinieki specializējas vardarbības ģimenē [novēršanā](#). Šā pakalpojuma laikā klients tiek uzklasīts, saņem atbildes uz interesējošajiem jautājumiem un nepieciešamības gadījumā grūtībās nonākušos informē par atbilstošiem atbalsta un aprūpes pakalpojumiem. Šā palīdzības tālruņa dienests nodrošina anonimitāti, un tā pakalpojumi ir bezmaksas.

Viens no galvenajiem atbalsta sistēmas elementiem ir [patversmes](#). Daudzas organizācijas [nodrošina](#) speciālus mājokļus personām, kas cieš no vardarbības, piedāvājot drošu pajumti, kur šādas personas var rast patvērumu un sākt atveseļošanās procesu. Šādas patversmes ne tikai sniedz fizisku patvērumu, bet ar dažādu programmu starpniecību arī [palīdz](#) cietušajiem atjaunot dzīvi.

Francijas Krimināllikumā uz psiholoģisko vardarbību tiek attiecināts vispārīgs noteikums, proti, **vardarbība ir sodāma neatkarīgi no tās veida, tostarp sodāma arī psiholoģiskā vardarbība** ([222-14-3. p.](#)). Līdz ar to sodi par psiholoģisko vardarbību ir līdzīgi sodiem par fizisko vardarbību.

Likumā ir noteikti atšķirīgi sodi par vardarbību atkarībā no cietušā vecuma un neaizsargātības. Par vardarbību pret nepilngadīgo, kurš jaunāks par 15 gadiem, vai pret personu, kura ir īpaši neaizsargāta tās vecuma, slimības, vājuma, fizisku vai psiholoģisku trūkumu vai grūtniecības dēļ, tiek piemērots smagāks sods nekā par vardarbību pret personu, kura ir vecāka par 15 gadiem ([222-7. p.–222-18-3. p.](#)).

Ar psiholoģisko vardarbību saistāmi, piemēram, šādi nodarījumi:

- **atkārtoti miera traucējumi;**

Par atkārtotiem ļaunprātīgi veiktiem telefona zvaniem, atkārtotu ļaunprātīgu ziņojumu sūtīšanu, izmantojot elektroniskos sakaru līdzekļus, vai par trokšņošanu nolūkā traucēt citu cilvēku mieru un klusumu, soda ar brīvības atņemšanu uz vienu gadu un naudas sodu 15 000 *euro*. Ja šis darbības veicis cietušā laulātais vai partneris, soda ar brīvības atņemšanu uz trim gadiem un naudas sodu 45 000 *euro* ([222-16. p.](#)).

- **draudi.**

Par draudiem izdarīt noziedzīgu nodarījumu vai likumpārkāpumu, kura mēģinājums ir sodāms, soda ar brīvības atņemšanu uz sešiem mēnešiem un naudas sodu 7500 *euro*, ja draudi ir atkārtoti vai materializēti, izmantojot rakstveida dokumentu, attēlu vai kādu citu priekšmetu ([222-17. p. 1. d.](#)). Ja minēto ir izdarījis cietušā laulātais vai partneris, par izteiktajiem draudiem soda ar brīvības atņemšanu uz trim gadiem un naudas sodu 45 000 *euro* ([222-18-3. p.](#)).

Ja tiek izteikti nāves draudi, soda ar brīvības atņemšanu līdz trim gadiem un naudas sodu 45 000 *euro* ([222-17.p. 2. d.](#)). Ja minēto ir veicis cietušā laulātais vai partneris, par izteiktajiem draudiem soda ar brīvības atņemšanu uz pieciem gadiem un naudas sodu 75 000 *euro* ([222-18-3. p.](#)).

Lai vardarbības veicēju atturētu no vardarbības, pēc cietušās personas pieteikuma tiesnesis var izdot aizsardzības [rīkojumu](#). Šāds aizsardzības rīkojums var ietvert gan pienākumus, gan aizliegumus, kas jāievēro vardarbību veikušajai personai, piemēram, aizliegumu sazināties ar cietušo, aizliegumu tuvoties cietušā dzīvesvietai vai darbavietai u. tml. Aizsardzības rīkojums arī ļauj lemt par cietušā izmitināšanu, piemēram, mājokļa piešķiršanu cietušajam, var atļaut slēpt cietušā adresi, ja notiek izmitināšana citā mājoklī, u. tml. Lai kontrolētu varmāku, var izmantot elektroniskās rokassprādzes ([515-9.–515-13. p.](#)).

Francijā 2023. gadā ir pieņemts [Likums, ar ko izveido universālu neatliekamo palīdzību vardarbības upuriem](#). Likumā noteikts, ka persona, kura ir cietusi no vardarbības ģimenē, var iegūt finansiālu palīdzību, izpildoties noteiktiem nosacījumiem. Likuma mērķis ir atbalstīt vardarbības ģimenē upurus, sniedzot viņiem finansiālu atbalstu patvēruma rašanai. Finansiāla palīdzība tiek sniegta kā bezprocentu aizdevums vai dāvinājums atkarībā no personas finansiālā un sociālā stāvokļa. Katrā konkrētajā gadījumā tiek ņemts vērā arī apgādībā esošo bērnu skaits. Ja atbalsts ir piešķirts aizdevuma veidā, izpildoties vairākiem kritērijiem, var pieprasīt, lai sniegto finansējumu [atmaksā](#) vardarbības veicējs.

Vardarbības novēršanā tiek iesaistīta policija, medicīnas darbinieki, kā arī cīņai pret vardarbību ģimenē specializējas dažādas valsts iestādes un asociācijas. Francijā darbojas Nacionālā federācija, kas apvieno asociācijas un centrus ([FNACAV](#)), kuru **darbības pamatievirze ir vardarbības ģimenē novēršana, īpaši koncentrējoties uz vardarbības veicējiem**. FNACAV mērķis ir veicināt pieredzes apmaiņu starp speciālistiem, organizēt diskusijas par dažādām pieejām vardarbības situāciju risināšanai un attīstīt asociāciju un centru darbību. Francijā [darbojas](#) vairāki uzticības tālruņi un ir atvērtas vairākas patversmes, kas paredzētas vardarbībā cietušajām sievietēm.

Traumas, ko radījusi persona, ar kuru cietušais ir laulībā vai dzīvo kopā, ārstniecības personai ir jāreģistrē. **Traumas iespējams reģistrēt arī medicīnas juridiskajā vienībā ([UMJ](#))**, kas ir pieejama slimnīcā. Tas ir daudznozaru dienests, ko veido ārsti, tiesu medicīnas ekspertīzes ārsti, medmāsas un viņu palīgi, psihologi, psihiatri, medicīnas administrācijas darbinieki, juristi un cietušo atbalsta asociāciju pārstāvji.

Vardarbībā cietušie sastopas ar grūtībām pierādīt, ka ir veikta psiholoģiskā vardarbība, īpaši situācijās, kad tā nav saistīta ar fizisko vardarbību. Tiesībaizsardzības iestādes ir vāji apmācītas šajā jomā, tādēļ tām ir visai liels izaicinājums traumējošu uzvedību pielīdzināt psiholoģiskajai vardarbībai, kas tādējādi ļautu atbilstoši reaģēt. Cietušie ne vienmēr tiek novirzīti uz [UMJ](#), un pat tad, ja viņi nonāk medicīnas juridiskajā vienībā, psiholoģisko seku novērtējums ne vienmēr ir pietiekams. Tiesībaizsardzības iestādes dažkārt apšaubā vienīgi uz cietušo liecībām pamatotās [UMJ](#) izsniegtās medicīniskās izziņas. [GREVIO](#) mudina Francijas iestādes nodrošināt visu krimināltiesību normu efektīvu piemērošanu attiecībā uz psiholoģisko vardarbību. Lai to īstenotu, **izskan aicinājums apmācīt dažādus procesā iesaistītos speciālistus**, kuriem iespējama saskarsme ar vardarbības upuriem, īpaši tiesībaizsardzības iestāžu darbiniekus, ārstus, kas strādā medicīnas juridiskajās vienībās, kā arī tiesnešus.

Igaunijas Krimināllikums paredz kriminālatbildību par atsevišķiem nodarījumiem, kas attiecas uz dažādiem psiholoģiskās vardarbības aspektiem, piemēram,

- **smaga veselības kaitējuma nodarīšana;**

Nodarot smagu kaitējumu veselībai, kura dēļ personai var rasties briesmas dzīvībai; veselības traucējumi, kuri saglabājas vismaz četrus mēnešus vai kuru dēļ personai daļēji zūd darbības spējas vai persona kļūst darbnespējīga; smagi garīgi traucējumi; spontānais aborts; iestājas personas nāve, soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no četriem līdz 12 gadiem ([118. p. 1. d.](#)).

- **draudi;**

Par draudiem nogalināt, nodarīt kaitējumu veselībai vai nodarīt būtisku kaitējumu mantai vai iznīcināt mantu, ja ir pamats baidīties no šādu draudu īstenošanas, ir paredzēts naudas sods vai brīvības atņemšana uz laiku līdz vienam gadam ([120. p. 1. d.](#)).

- **fiziska vardarbība.**

Par citai personai nodarītu veselības kaitējumu un fizisku vardarbību, kas izraisa sāpes, ir paredzēts naudas sods vai brīvības atņemšana uz laiku līdz vienam gadam. Ja minētā rīcība rada kaitējumu veselībai un tas saglabājas vismaz četras nedēļas vai **tā ir bijusi tuvās attiecībās vai pakļautības attiecībās, vai ir izdarīta atkārtoti**, soda ar naudas sodu vai brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem ([121. p. 1.–2. d.](#)). [GREVIO ieskatā](#) šo pantu **varētu piemērot arī attiecībā uz psiholoģiskās vardarbības nodarījumiem, aicinot uz veselību raudzīties kā uz garīgo labsajūtu. Prakse liecina, ka līdz šim tas reti piemērots psiholoģiskās vardarbības gadījumos.**

Tāpat [GREVIO](#) uzskata, ka Igaunijas Krimināllikumā ietvertie noziedzīgi nodarījumi nenodrošina pilnīgu aizsardzību pret visām tām darbībām, kas nopietni kaitē personas psiholoģiskajai integritātei, kā to nosaka Stambulas konvencijas [33. pants](#). Tiek uzsvērts, ka iepriekš minētie likuma panti iezīmē augstu sliekšni saukšanai pie atbildības un neaptvērta gadījumus, kurus var veidot vairākas mazāk intensīvas rīcības epizodes, kas bieži vien ir daļa no plašāka vardarbības modeļa ģimenē, uz kuru attiecināms Stambulas konvencijas 33. pants. Nepārprotami kaitējuma un nāves draudi bieži vien tiek īstenoti vienlaikus ar citiem vardarbības veidiem, ciešanām un bailēm, kas visi ir piespiedu kontroles aspekti attiecībās. [GREVIO](#) uzsver, ka piespiedu kontrole grauj upura fizisko un psiholoģisko integritāti, jo tā ir pastāvīga, nevis epizodiska.

[GREVIO](#) pauž bažas, ka policija un prokuratūra neizprot nāves draudu nopietnību un tiesībaizsardzības iestādēm trūkst apmācības par Krimināllikuma normu piemērošanu šādās situācijās. Šajā kontekstā ir pausts aicinājums **palielināt tiesībaizsardzības iestāžu, tiesnešu un citu speciālistu informētību par psiholoģiskās vardarbības sekām**, tostarp nodrošinot apmācības par psiholoģisko vardarbību kā vienu no visbiežāk sastopamajiem vardarbības veidiem pret sievietēm Igaunijā. [GREVIO](#) mudina Igaunijas iestādes efektīvi izmeklēt psiholoģiskās vardarbības gadījumus, saukt pie

atbildības un sodīt vainīgos, pilnībā izmantojot Igaunijas Krimināllikuma normas. Tāpat tiek ieteikts pārskatīt tiesu praksi, lai pārliecinātos, vai normatīvie akti tiek atbilstoši piemēroti praksē.

Lai [novērstu](#) iespējamu personas tiesību pārkāpumu nākotnē, tiesa pēc personas pieteikuma ir tiesīga noteikt aizlieguma rīkojumu gan civilprocesa, gan kriminālprocesa ietvaros. Aizlieguma rīkojums aizsargā personu, kura ir cietusi no fiziskās vai psiholoģiskās vardarbības, kad ir nodarīti miesas bojājumi, kaitējums veselībai vai aizskartas tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību. Aizsardzības rīkojumu civilprocesā var noteikt ar termiņu līdz trim gadiem ([544. p.](#)).

Ja nepieciešama steidzama iejaukšanās, prokurors var noteikt pagaidu aizlieguma rīkojumu neatkarīgi no cietušā piekrišanas. Ar prokuratūras rīkojumu uzliktais aizliegums ir jāapstiprina tiesai, ņemot vērā cietušā piekrišanu.

Aizlieguma rīkojums var [ietvert](#) vairākus aizsardzības līdzekļus, lai garantētu cietušās personas drošību, piemēram, aizliegumu sazināties ar cietušo telefoniski, ar sociālo plašsaziņas līdzekļu starpniecību vai citā veidā, aizliegumu tuvoties cietušajam, kā arī noteiktām vietām, kur viņš uzturas. Tiesa var lemt par vardarbības veicēja izraidīšanu no kopīgā mājokļa, kurā tas dzīvo kopā ar cietušo. Rīkojums var attiekties arī uz cietušā bērnu aizsardzību ([1055. p.](#)).

Kriminālprocesā prokurors ar cietušā piekrišanu var vērsties tiesā ar lūgumu piemērot pagaidu aizliegumu uz procesa laiku. Ja vainīgais tiek notiesāts par noziegumu pret personu vai pret nepilngadīgo, pēc cietušā lūguma tiesa cietušā privātās dzīves vai citu personisku tiesību aizsardzībai var noteikt aizlieguma rīkojumu uz laiku līdz trim gadiem. Vienlaikus tiesa var piemērot arī elektronisko uzraudzību ar termiņu līdz 12 mēnešiem ([310¹. p.](#)).

Ja vardarbības veicējs atkārtoti [pārkāpj](#) tiesas noteikto aizliegumu un tādējādi apdraud tās personas dzīvību, veselību vai īpašumu, kuru aizsargā aizliegums, tiesa var piemērot naudas sodu vai brīvības atņemšanu līdz vienam gadam.

Psiholoģiskās vardarbības pret sievietēm un ģimenē atpazīšanā, novērtēšanā un novēršanā ir iesaistītas vairākas institūcijas un organizācijas – valsts aģentūras, pašvaldību iestādes, nevalstiskās organizācijas un citas iesaistītās puses. **Informācijai par iespējam cietušajiem saņemt atbalstu jābūt pieejamai Sociālās apdrošināšanas pārvaldē, pašvaldībās, policijā, glābšanas, veselības aprūpes, labklājības, izglītības iestādēs, prokuratūrā, tiesās un citās attiecīgajās iestādēs un to tīmekļvietnēs ([6. p.](#)).**

- ✓ **Sociālās apdrošināšanas pārvalde** sniedz un koordinē atbalstu cietušajiem, tajā nodarbinātie speciālisti izvērtē gadījumu smagumu un novirza cietušos turpmākai palīdzības saņemšanai.
- ✓ **Policijas un robežsardzes pārvalde** reaģē uz vardarbības gadījumiem, novērtē riskus un palīdz cietušajiem ar **cietušo atbalsta dienestu** starpniecību.
- ✓ **Veselības aprūpes pakalpojumu sniedzēji** – ģimenes ārsti, psihiatri, psihologi un citi veselības aprūpes speciālisti – novērtē vardarbības ietekmi un sniedz atbalstu upuriem, cenšoties uzlabot viņu garīgo un fizisko veselību.
- ✓ **Pašvaldības** organizē vietējos **sociālos dienestus** un novirza personas nepieciešamo pakalpojumu saņemšanai, sadarbojas ar **atbalsta centriem** un **bērnu aizsardzības speciālistiem**, lai novērstu un risinātu vardarbības gadījumus.

Cietušajiem tiek sniegts valsts atbalsts saskaņā ar [Upuru atbalsta likumu](#). Šā tiesību akta mērķis ir saglabāt vai atjaunot vardarbībā cietušo personu drošības izjūtu un spēju pārvarēt grūtības, kā arī novērst vardarbības atkārtošanos, nodrošinot pakalpojumus cietušajiem ([2. p.](#)).

Sniedzot palīdzību vardarbības upurim, jāņem vērā šādi aspekti:

- jāizvērtē cietušā pieredzētā notikuma raksturs, cietušā aktuālās vajadzības, vecums, dzimums, iespējamā invaliditāte un brieduma pakāpe, attiecības ar vardarbības veicēju vai atkarība no viņa, vienlaikus respektējot cietušā fizisko, garīgo un morālo integritāti;
- ja cietušais ir nepilngadīga persona, noteikti jāņem vērā bērna intereses;
- cietušais jāinformē par viņa tiesībām un iespējam saņemt atbalstu;
- saziņai ar cietušo jānotiek skaidrā un saprotamā valodā;
- jānodrošina, ka cietušais tiek uzklauss un saņem atbalstu, ievērojot vardarbības ietekmi uz cietušā uzvedību un spēju saņemt atbalstu;
- jāizvairās no cietušā atkārtotas viktimizācijas;
- cietušais jāiesaista visos atbalsta sniegšanas posmos;
- cietušā situācija un vajadzība pēc atbalsta vispusīgi jāizvērtē, ņemot vērā viņa fizisko, veselības, psiholoģisko, emocionālo, sociālo un kognitīvo stāvokli ([8. p.](#));
- atbalsts cietušajam jānodrošina iespējami pieejamā veidā ([5. p.](#)).

Ja kriminālprocesā tiek konstatēts, ka cietušajam nepieciešama speciāla aprūpe un aizsardzība, procesa virzītājs par to nekavējoties informē Sociālās apdrošināšanas pārvaldi. Arī tad, kad cietušais nolūkā saņemt atbalstu ir vērsies valsts vai pašvaldības iestādē vai kādā citā iestādē, pakalpojuma sniedzējs informāciju par upuri, notikuma veidu un personas vēlmi saņemt atbalstu nodod Sociālās apdrošināšanas pārvaldei atbalsta sniegšanai cietušajam (7. p.). Ja vardarbībā cietušajai personai draud briesmas, tad, lai veiktu papildu novērtējumu, sniegtu atbalstu cietušajam un mazinātu riskus, Sociālās apdrošināšanas pārvaldei ir tiesības iesaistīt policijas un robežsardzes pārvaldi, prokuratūru, attiecīgas pašvaldības iestādes, atsevišķos gadījumos – arī probācijas dienestu, citas institūcijas un speciālistus (10. p.).

Katrā aprīņī ir pieejami speciālistu komandas sniegti **Sieviešu atbalsta centra** pakalpojumi. Centra mērķis ir palīdzēt vardarbībā cietušajām sievietēm izvairīties no vardarbības, stiprināt viņu drošību un palīdzēt kļūt patstāvīgām. Sieviešu atbalsta centra pakalpojumi ietver:

- ✓ gatavību sniegt 24 stundu primāro psihosociālo atbalstu cietušajai personai un tās bērniem;
- ✓ personas vajadzības pēc atbalsta novērtēšanu, lai lemtu par pakalpojuma nepieciešamību un apjomu;
- ✓ psiholoģiskās konsultācijas vai psihoterapiju;
- ✓ juridisko palīdzību;
- ✓ diennakts drošu pagaidu izmitināšanu cietušajai un viņas bērniem – šāds pakalpojums tiek sniegts ne ilgāk par sešiem mēnešiem (21. p.).

Sociālās apdrošināšanas pārvalde īsteno arī **atbalsta pasākumus personām, kuras vēlas atturēties no vardarbības**. Šo pasākumu mērķis ir veicināt vardarbības novēršanu un palīdzēt vardarbības veicējiem atturēties no vardarbīgas uzvedības. Atbalsts vardarbības pārtraukšanai ietver:

- vardarbības veicēja motivācijas un psihosociālo vajadzību novērtējumu, lai noteiktu pakalpojuma nepieciešamību un apjomu;
- riska novērtējumu par iespējamu vardarbīgas uzvedības turpināšanu;
- konsultācijas par atteikšanos no vardarbības (28. p.).

Igaunijā darbojas sieviešu diennakts bezmaksas **palīdzības tālrunis Tugitelefon**. Šā pakalpojuma ietvaros iespējams saņemt emocionālu atbalstu, informāciju par atbalsta pakalpojumiem visā Igaunijā, juridiskas konsultācijas un ieteikumus par sadarbību ar valsts aģentūrām.

Vairākus pasākumus ietver **Rīcības plāns vardarbības novēršanai tuvās attiecībās 2024.–2027. gadam**. Par tā īstenošanu ir atbildīgas četras ministrijas – Sociālo lietu ministrija, Tieslietu ministrija, Izglītības un zinātnes ministrija un Iekšlietu ministrija. Šā plāna mērķis ir uzlabot reaģēšanu vardarbības gadījumos, pilnveidot pakalpojumus gan cietušajiem, gan vardarbības veicējiem, palielināt informētību vardarbības jautājumos un nodrošināt speciālistu apmācību. **Plānā tostarp paredzēta arī vardarbības novērtēšanas instrumentu izstrāde un ieviešana.**

Īrijā **Likums par vardarbību ģimenē** ietver arī psiholoģisko vardarbību pret sievietēm un ģimenē, nosakot tādu noziedzīgu nodarījumu kā **piespiedu kontrole**. **Persona izdara noziedzīgu nodarījumu, ja tā apzināti un pastāvīgi kontrolē vai piespiež citu personu, tādējādi šo personu nopietni ietekmējot**. Šī persona var būt laulātais, civilpartneris vai persona, ar kuru ir vai ir bijušas intīmas attiecības. Turklāt vardarbības veicējs apzinās, ka viņa rīcība nopietni ietekmē attiecīgo personu, kura baidās par iespējamu pakļaušanu vardarbībai, vai arī izjūt nopietnu trauksmi vai nomāktību, kas ievērojami negatīvi ietekmē šīs personas ikdienas dzīvi. Par šādu noziedzīgu nodarījumu vardarbības veicēju var sodīt ar naudas sodu vai brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem, vai ar abiem (39. p.).

GREVIO atzinīgi **vērtē** kriminālatbildību par piespiedu kontroli, atzīmējot, ka rīcība, par kuru ir noteikta kriminālatbildība, atspoguļo atkārtotas un cikliskas ļaunprātīgas izmantošanas modeli saskaņā ar Stambulas konvencijā noteikto standartu. Taču **GREVIO**, tostarp atsaucoties uz pētījumiem, norāda: prasība pierādīt, ka vardarbības veicēja rīcība ir ievērojami negatīvi ietekmējusi cietušā ikdienas dzīvi, neatspoguļo pareizu piespiedu kontroles izpratni, jo cietušo reakcija uz piespiedu kontroli var būt ļoti atšķirīga, un daži cietušie uzvedas tā, ka to var kļūdaini uzskatīt par piekāpšanos vai piekrišanu vainīgā kontrolējošajai rīcībai.

GREVIO arī mudina Īrijas iestādes nodrošināt apmācību un izdot vadlīnijas, lai piespiedu kontroles tiesiskais regulējums tiktu interpretēts un piemērots atbilstoši Stambulas konvencijas standartiem.

Īrijā tiek praktizēti vairāki aizsardzības pasākumi personas aizsardzībai. Ja ir piedzīvota vardarbība, cietušais ir tiesīgs vērsties tiesā, iesniedzot pieteikumu par **drošības vai aizlieguma rīkojumu**. Vienlaikus tiesai var iesniegt pieteikumu par **aizsardzības rīkojumu**, ja ir pamats uzskatīt, ka persona vai apgādājama ir apdraudēta. Ar šo rīkojumu tiesa var lemt arī par aizliegumu vardarbības veicējam turpināt vardarbību vai tās draudus pret personu, uzmākties vai radīt

bailes, vērot vardarbības skarto personu vai atrasties tās mājokļa tuvumā – ja nedzīvo kopā, sekot vardarbības skartajai personai vai apgādībā esošai personai–bērnai vai sazināties, tostarp elektroniski. Aizsardzības rīkojums sniedz tūlītēju aizsardzību un ir spēkā līdz drošības vai aizlieguma rīkojuma izsniegšanai.

Aizlieguma rīkojums nosaka pienākumu vardarbības veicējam atstāt mājokli un aizliedz tajā ienākt. Ja tiesa uzskata par vajadzīgu, tā lemj arī par aizliegumu vardarbības veicējam turpināt vardarbību vai par aizliegumu paust vardarbības draudus pret cietušo, vērot cietušo personu vai atrasties tās mājokļa tuvumā, sekot tai vai apgādībā esošai personai–bērnai vai sazināties, tostarp elektroniski. Aizlieguma rīkojums var būt spēkā līdz trim gadiem un to iespējams atjaunot.

Tiesa var izdot arī ārkārtas aizlieguma rīkojumu. Šāds rīkojums tiek izdots tikai gadījumos, kad vardarbībā cietušajam nav likumīgu tiesību uz mājokli vai viņa tiesības ir mazākas nekā vardarbības veicējam un pastāv tūlītējs būtiska kaitējuma risks cietušajam vai viņa apgādībā esošai personai. Ārkārtas aizlieguma rīkojums darbojas tāpat kā aizlieguma rīkojums, bet tas ir spēkā tikai astoņas dienas. Nākamo ārkārtas aizlieguma rīkojumu var pieprasīt ne ātrāk kā mēnesi pēc iepriekšējā ārkārtas aizlieguma rīkojuma termiņa beigām.

Savukārt ja laikā starp pieteikuma par aizlieguma rīkojumu iesniegšanu un attiecīga lēmuma pieņemšanu tiesa konstatē pamatotu iemeslu pieļaut, ka pastāv tūlītējs risks cietušā vai viņa apgādībā esošās personas drošībai un aizsardzības rīkojums nenodrošinās pietiekamu aizsardzību, tiesa lemj par **pagaidu aizlieguma rīkojumu**. Pagaidu aizliegums noteic, ka vardarbības veicējam jāatstāj mājoklis un ir aizliegts ienākt tajā līdz astoņām dienām.

Tiesas izsniegts **drošības rīkojums** aizliedz vardarbības veicējam turpināt vardarbību vai paust vardarbības draudus. Vardarbības veicējam nav pienākuma atstāt mājokli. Ja viņš nedzīvo kopā ar cietušo, drošības rīkojums aizliedz viņam atrasties cietušās personas mājokļa tuvumā un sekot tai vai sazināties, tostarp elektroniski, ar cietušo vai viņa apgādībā esošu personu – bērnu. Drošības rīkojums var būt spēkā līdz pieciem gadiem un to iespējams atjaunot.

Psiholoģiskās vardarbības novēršanā ir iesaistītas vairākas valsts institūcijas un nevalstiskās organizācijas. Saskaņā ar [likumu](#) ir izveidota speciāla aģentūra darbam ar personām, kuras skārusi vardarbība ģimenē, kā arī seksuālā un ar dzimumu saistītā vardarbība. Aģentūras darbības profils ietver vardarbības apkarošanu, mazināšanu un atbalstu vardarbībā cietušajiem.

- **Aģentūras** funkcijās tostarp ietilpst ([6. p.](#)):
 - patvēruma izmitināšanas vietu izveides plānošana, koordinēšana un uzraudzība;
 - atbalsta un finansiālās palīdzības sniegšana attiecīgo pakalpojumu un programmu nodrošināšanai;
 - standartu noteikšana pakalpojumu sniegšanai un programmu īstenošanai, kā arī šo standartu ievērošanas uzraudzība;
 - publisku kampaņu rīkošana, lai palielinātu izpratni par vardarbību ģimenē un mazinātu tās izplatību sabiedrībā;
 - informācijas apkopošana un publicēšana par attiecīgajiem pakalpojumiem, atbalstu un patvēruma nodrošināšanu;
 - analīzes un pētījumu pasūtīšana un veikšana, piedaloties politikā, stratēģiju un pakalpojumu novērtēšanā.
- **Valsts policija un drošības dienests** strādā ar vardarbības, tostarp piespiedu kontroles un psiholoģiskās vardarbības, gadījumiem. Viena no policijas vienībām ir [Garda National Protective Services Bureau \(GNPSB\)](#) – birojs, kas konsultē policiju, izmeklējot arī vardarbības gadījumus ģimenē un sniedzot atbalstu vardarbības upuriem. Sarežģītākos gadījumos birojs vada izmeklēšanu. Birojs tā funkciju izpildē sadarbojas ar attiecīgām valsts iestādēm, kā arī nevalstiskajām organizācijām. Birojs ir definējis vairākus [kritērijus](#), atbilstoši kuriem iespējams atpazīt psiholoģisko vardarbību, tostarp piespiedu kontroli:
 - ✓ persona pastāvīgi tiek kritizēta vai nomākta;
 - ✓ tiek apgrūtināta personas saskarsme ar ģimeni un draugiem;
 - ✓ vardarbības veicējs kontrolē visas finanses un piespiež otru personu detalizēti atskaitīties par iztērētajiem līdzekļiem;
 - ✓ personai tiek liegta piekļuve naudas līdzekļiem pat sadzīves vajadzībām;
 - ✓ personai neļauj strādāt, iziet no mājokļa vai socializēties;
 - ✓ pastāvīgi un uzmācīgi tiek sekots līdzī tam, kā persona pavada laiku un kur atrodas;
 - ✓ persona pastāvīgi tiek apsūdzēta neuzticībā;
 - ✓ vardarbības veicējs grūž, sit, ieplaukā, sper vai kož pieaugušajam vai bērniem;
 - ✓ vardarbības veicējs draud nodarīt kaitējumu personai, tās bērniem vai citiem radniekiem;
 - ✓ vardarbības veicējs draud personai vai lieto ieroci pret to;
 - ✓ vardarbības veicējs draud personu nogalināt, ja persona viņu pametīs;

- ✓ vardarbības veicējs izrāda dusmas, būdams alkohola, narkotiku vai citu apreibinošo vielu ietekmē;
- ✓ vardarbības veicējs apzināti un ļaunprātīgi iznīcina otras personas mantu vai kādu priekšmetu, kas personai ir sevišķi nozīmīgs.

• **Palīdzības organizācijas**, piemēram, [Safe Ireland](#), [Victims Charter](#), [Women's Aid](#) sniedz atbalstu vardarbībā cietušajiem, kā arī gādā par personu interešu aizsardzību. Šie neatkarīgie bezmaksas upuru atbalsta [pakalpojumi](#), tostarp [Noziedzības upuru palīdzības līnija](#), ir pieejami visā valstī.

• **Veselības dienests** (*Health Service Executive; HSE*) nodrošina veselības aprūpi arī vardarbībā cietušajiem. *HSE* izstrādātajā politikā un procedūrās [Par neaizsargātu personu, kuras pakļautas ļaunprātīgas izmantošanas riskam, aizsardzību](#) norādīts, ka **psiholoģiskā vardarbība ietver emocionālu vardarbību, draudus nodarīt kaitējumu vai pamest, liegumu kontaktēties, pazemošanu, vainošanu, kontrolēšanu, iebiedēšanu, piespiešanu, uzbrūkšanos, mutvārdu vardarbību, izolāciju. Veselības dienests ir definējis vairākas psiholoģiskās vardarbības izpausmes formas:**

- pastāvīga kritika, sarkasms, pazemošana, naidīgums, iebiedēšana vai vainošana, kliegšana, lamas, iejaukšanās cilvēka personīgajā telpā;
- neatsaucība, nereaģēšana uz palīdzības saucieniem vai apzināti lēna reaģēšana uz lūgumu pēc palīdzības;
- nespēja izrādīt interesi vai nodrošināt iespējas cilvēka emocionālajai attīstībai vai nepieciešamībai pēc sociālās mijiedarbības;
- necieņa pret sociālajām, rasu, fiziskajām, reliģiskajām, kultūras, seksuālajām vai citām atšķirībām;
- nepamatoti disciplināri ierobežojumi;
- pārspilējums, kas rada nepamatoti lielu slodzi un pārmērīgu steigu – informācija/izvēles iespējas tiek sniegtas pārāk ātri, lai neaizsargātā persona to saprastu, tādējādi liekot tai darīt lietas vai izdarīt izvēli ātrāk, nekā persona to spēj.

Psiholoģiskās vardarbības indikatori: garastāvokļa svārstības, nesavaldība, acīmredzama veselības stāvokļa pasliktināšanās, bezmiegs, bezpalīdzības/bezcerības izjūta, ārkārtīgi zems pašvērtējums, raudulība, vardarbība pret sevi vai pašnīcinājoša uzvedība, izaicinoša vai ekstrēma uzvedība, kas var izpausties kā trauksme, agresija, pasivitāte vai noslēgtība.

Lietuvā [Likumā par aizsardzību pret vardarbību ģimenē](#) vardarbība ģimenē ir definēta kā personiskās attiecībās izdarīta darbība vai bezdarbība, kas apzināti izraisa fizisku, psihisku, seksuālu, ekonomisku vai citādu ietekmi uz personu, nodarot tai fizisku, materiālu un/vai morālu kaitējumu (2. p. 4. d.). Ikvienam, kurš ir nodarījis kaitējumu personas veselībai, mantai, veldai, kā arī morālo kaitējumu, ir pienākums atlīdzināt vardarbībā cietušajai personai Civillikumā noteiktajā kārtībā (17. p.).

Lietuvas **Sociālās drošības un darba ministrija psiholoģisko vardarbību raksturo kā bīstamu, vienmēr apzinātu, tīšu ietekmi uz vardarbībai pakļautās personas psihi, vairojot bailes par vardarbības veicēja turpmāko rīcību vai bezdarbību, kas var radīt negatīvas sekas.** Psiholoģiskās vardarbības veicējs spēlējas ar cita cilvēka domām, jūtām un labklājību. Šādās attiecībās nepastāv vienlīdzība – viena persona kļūst valdonīgāka un vairāk kontrolē vardarbībai pakļauto personu, kura ir upura lomā un ietekmējama.

Ministrija atzīst, ka psiholoģiskā vardarbība [izpaužas](#) dažādos veidos, piemēram, kā nepārtraukta kritika, kliegšana un pārmetumi, rīcības brīvības ierobežošana, personas jūtu ignorēšana, meli, apsmiešana, manipulācija, aizliegums iziet sabiedrībā, iejaukšanās otras personas attiecībās ar radniekiem un draugiem, publisks pazemojums, draudi nogalināt vai ievainot vai nolaupt bērnus, personas atstāšana bez palīdzības. Psiholoģiskā vardarbība jebkādā tās izpausmē izraisa nepatīkamas sajūtas, nestabilitāti, pazemina pašvērtējumu un liek justies vainīgam. Tā var izraisīt arī garīgus traucējumus. Pēc ministrijas ieskata, psiholoģiskā vardarbība ir visgrūtāk atpazīstamais vardarbības veids.

Vardarbības ģimenē upura aizsardzībai kā profilaktisks aizsardzības pasākums ir paredzēts aizsardzības rīkojums pret vardarbību ģimenē. Tas uzliek par pienākumu vardarbības veicējam uz laiku pārcelties prom no dzīvesvietas, kur vardarbība veikta, un nekontaktēties ar cietušo, kopā ar viņu dzīvojošiem pieaugušajiem un/vai bērniem (2. p. 1. d.). Aizsardzības rīkojumu policijas darbinieks izsniedz uz 15 dienām, saņemot ziņojumu par iespējamu vardarbību ģimenē, ja pēc riska novērtējuma konstatē, ka pastāv vardarbības ģimenē risks.

Iekšlietu ministrs ir noteicis šādus **vardarbības ģimenē riska novērtējuma indikatorus:**

- persona, kas rada vardarbības ģimenē risku, attiecīgo iestāžu pārstāvju klātbūtnē uzvedas konfliktējoši (agresīvi);
- dzīvesvietā, kur vardarbība notikusi, vai kopā ar vismaz vienu no konfliktā iesaistītajām pilngadīgajām personām dzīvo bērns;

- konflikts noticis bērna klātbūtnē;
- vardarbības ģimenē riskam pakļautajai personai ir iestājusies grūtniecība vai tā ir persona ar funkcionāliem traucējumiem;
- iepriekš tās pašas personas dēļ, kas rada vardarbības risku, tajā pašā vai citā adresē policija Notikumu reģistrā jau ir fiksējusi ziņojumus par vardarbību ģimenē (vismaz reizi pēdējo 24 mēnešu laikā);
- persona, kura tiek turēta aizdomās, apsūdzēta vai notiesāta par vardarbības ģimenē un/vai citas vardarbīgas vai seksuālas darbības izdarīšanu, ir atbrīvota no kriminālatbildības;
- varmāka nesen (sešus mēnešus vai mazāk) ir atbrīvota no cietumsoda izpildes vietas vai aresta izpildes vietas;
- varmāka atrodas alkohola reibumā un/vai narkotisko, psihotropo vai citu psihoaktīvo vielu ietekmē un/vai izvairās no reibuma pārbaudes;
- vardarbībai ģimenē pakļautajai personai nav pieejami saziņas līdzekļi;
- notikums fiksēts viensētā un/vai cietušā faktiskā dzīvesvietā ir viensēta;
- varmāka un cietušais kopīgā dzīvesvietā dzīvo tikai divatā;
- varmākam izsniegta ieroča glabāšanas vai nēsāšanas atļauja;
- vardarbības ģimenē riskam pakļautā persona baidās, ka tuvākajā laikā varmāka izvērsīs vardarbību pret viņu un/vai citiem kopā ar viņu dzīvojošajiem;
- vardarbības ģimenē riskam pakļautā persona ir ekonomiski atkarīga no varmākas;
- saskaņā ar cietušā pausto varmākam ir atkarība no narkotiskām, psihotropām vai citām psihoaktīvām vielām un/vai šī persona pārmērīgi lieto alkoholu;
- varmāka draud izdarīt pašnāvību vai iepriekš ir plānojis izdarīt pašnāvību;
- vardarbības ģimenē riskam pakļautā persona lūdz to nošķirt no varmākas ([1. p.](#)).

Tiek atzīts, ka vardarbības ģimenē risks pastāv situācijā, kad vērtējamā notikuma apstākļi atbilst vismaz trim minētajiem indikatoriem ([1.2. p.](#)).

Lēmumu par aizsardzības rīkojumu pret vardarbību policijas darbinieks pieņem nekavējoties, bet ne vēlāk kā 12 stundu laikā pēc ziņojuma saņemšanas par iespējamu vardarbību ģimenē ([8. p. 2. d.](#)).

Par aizsardzības rīkojuma pret vardarbību izsniegšanu tiek informētas šādas personas un iestādes:

- ✓ persona, kura rada vardarbības ģimenē risku;
- ✓ persona, kura ir pakļauta vardarbības ģimenē riskam;
- ✓ Valsts Bērnu tiesību aizsardzības un adopcijas birojs vai tās pilnvarotās teritoriālās nodaļas;
- ✓ [Specializētais visaptverošās palīdzības centrs](#), un tam nosūta arī vardarbības ģimenē riska novērtējuma rezultātus.

Specializētajam visaptverošās palīdzības centram ir pienākums sazināties ar vardarbības ģimenē riskam pakļauto personu un piedāvāt tai visaptverošu palīdzību, ja persona piekrīt to saņemt ([8. p. 4. d.](#)). Šis centrs ir institūcija, kas veic publiskas funkcijas un visā Lietuvā sniedz bezmaksas konfidenciālu, specializētu kompleksu palīdzību personām, kuras piedzīvojušas vardarbību ģimenē. Savukārt [Lietuvas Sieviešu tiesību nostiprināšanas asociācija](#) apvieno 14 sieviešu nevalstiskās organizācijas (gan krīzes centrus, gan palīdzības centrus), kas veic specializēto visaptverošās palīdzības centru funkcijas un sniedz palīdzību vardarbības ģimenē upuriem.

Centriem novērst vardarbību ģimenē un aizsargāt pret to piemīt starpnozaru raksturs, un šajā kontekstā būtiski ir vairāku, tostarp turpmāk minēto institūciju pārziņā esoši pienākumi:

- **Sociālās drošības un darba ministrija**

Veido valsts politiku aizsardzībai pret vardarbību ģimenē un palīdzību personām, kuras skārusi vardarbība ģimenē, organizē, koordinē un uzrauga šīs politikas īstenošanu. Pieņem noteikumus par specializēto visaptverošo palīdzību. Iniciē un finansē sabiedrības izglītošanas kampaņas, lai palielinātu izpratni par vardarbību ģimenē, tās pazīmēm un nepieciešamību meklēt palīdzību. Organizē apmācību pasākumus speciālistiem, kas strādā vardarbības ģimenē novēršanā un palīdzības sniegšanā cietušajiem. Apkopo statistikas datus par palīdzības centriem un cietušajām personām u. c.

- **Izglītības, zinātnes un sporta ministrija**

Skolu mācību programmās iekļauj tādas tēmas kā dzimumu līdztiesība, vardarbības ģimenē novēršana, personas cieņas ievērošana, nevardarbīgi konfliktu risināšanas veidi, kā arī koordinē pedagogu kompetenču pilnveidi vardarbības ģimenē atpazīšanai, novēršanai un palīdzības sniegšanai personām, kuras pakļautas vardarbībai ģimenē.

- **Veselības ministrija**

Nodrošina veselības aprūpes pakalpojumu sniegšanu personām, kuras ir pakļautas vardarbībai ģimenē vai cietušas no tās, koordinē un kontrolē veselības aprūpes speciālistu apmācību vardarbības ģimenē atpazīšanā, profilaksē un palīdzības sniegšanā.

- **Iekšlietu ministrija**

Organizē statistikas datu vākšanu un analīzi par aizsardzības rīkojumiem pret vardarbību ģimenē, reģistrētiem noziedzīgiem nodarījumiem par vardarbību ģimenē u. tml.

- **Tieslietu ministrija**

Organizē sabiedrības izglītošanu par vardarbības ģimenē tiesiskajām sekām – atbildību un soda neizbēgamību.

- **Probācijas dienests**

Īsteno soda līdzekli – personu dalību programmās, kuru mērķis ir mainīt vardarbīgu uzvedību sadzīvē.

- **Ieslodzījuma vietu dienests**

Nodrošina uzvedības korekcijas programmu apstiprināšanu un organizēšanu notiesātajiem, kuri vēlas pārvaldīt vardarbīgas uzvedības riskus viņu sociālās rehabilitācijas laikā.

- **Policija**

Organizē atbildīgo personu apmācības par vardarbības ģimenē atpazīšanu, novēršanu un palīdzības sniegšanu upuriem; kontrolē ieroču atļaujas tām personām, kurām izdots aizsardzības rīkojums pret vardarbību, vai personām, attiecībā uz kurām notiek izmeklēšana par vardarbību ģimenē, lemj par aizsardzības rīkojumu pret vardarbību izdošanu un uzrauga to izpildi u. c.

- **Valsts tiesu administrācija**

Organizē tiesnešu profesionālās pilnveides pasākumus par vardarbības ģimenē atpazīšanu, novēršanu un palīdzības sniegšanu personām, kuras pakļautas vardarbības ģimenē riskam vai vardarbības upuriem.

- **Ģenerālprokuratūra**

Organizē prokuroru profesionālās pilnveides pasākumus par vardarbības ģimenē novēršanu, atpazīšanu un palīdzības sniegšanu vardarbībā ģimenē cietušajiem.

- **Datu valsts aģentūra**

Koordinē statistikas datu vākšanu no dažādām institūcijām, kas ir atbildīgas par statistiskās informācijas par vardarbību ģimenē sagatavošanu, un publicē šos datus oficiālajā statistikas portālā.

- **Pašvaldību administrācijas**

Organizē pasākumus, sadarbojas ar nevalstiskajām organizācijām, īstenojot atbalsta programmas vardarbības ģimenē novēršanai un cietušajiem no tās, sniedz un saņem informāciju no specializētajiem visaptverošās palīdzības centriem un bērnu aizsardzības dienestiem par rīkotajām speciālistu apmācībām un palīdzību vardarbībai ģimenē pakļautajiem vai upuriem, izstrādā apmācību programmas, lai veicinātu vardarbības veicēju nevardarbīgu uzvedību un mainītu vardarbīgas uzvedības modeļus, kā arī īsteno apmācības speciālistiem, kuri strādā ar vardarbībā ģimenē cietušajiem.

- **Pašvaldības administrācijas vadītājs**

Apstiprina to pašvaldības teritorijā strādājošo institūciju un organizāciju sarakstu, kas sniedz sociālos pakalpojumus vardarbībai pakļautajām, vardarbībā cietušajām personām un personām, kuras rada vardarbības ģimenē risku, kā arī organizē apmācību pasākumus, informāciju par tiem publicējot arī pašvaldības administrācijas tīmekļvietnē ([4. p.](#)).

- **Padome vardarbības ģimenē novēršanai un aizsardzībai pret to** – Sociālās drošības un darba ministrijas padotībā esoša sabiedriski konsultatīva institūcija. Tā izskata vardarbības ģimenē jautājumus un sniedz ieteikumus Seimam, valdībai, ministrijām, citām institūcijām un iestādēm, kas nodarbojas ar vardarbības ģimenē novēršanu un palīdzības sniegšanu, kā arī piedāvā vardarbīgas uzvedības maiņas programmas (apmācības). Padomes sastāvā darbojas septiņi valsts institūciju pārstāvji, viens Lietuvas Pašvaldību asociācijas pārstāvis un septiņi nevalstiskā sektora pārstāvji ([6. p.](#)).

- **Vardarbības ģimenē novēršanas komisija** ir izveidota katrā pašvaldībā. Sociālās drošības un darba ministrs apstiprina paraugnolikumu un sniedz ieteikumus par šīs darbības formas sastāvu. Komisijas sastāvu un nolikumu apstiprina pašvaldības vadītājs. Vismaz trešdaļu komisijas locekļu veido nevalstisko organizāciju pārstāvji. Komisija risina jautājumus par vardarbību ģimenē, sniedz ieteikumus pašvaldību institūcijām par aizsardzības pret vardarbību ģimenē politikas īstenošanu, vardarbības ģimenē novēršanu un palīdzības sniegšanu vardarbībai ģimenē pakļautajiem vai cietušajiem un programmām vardarbīgas uzvedības maiņai ([7. p.](#)).

Lihtenšteinas Krimināllikumā psiholoģiskā vardarbība netiek izdalīta kā atsevišķs noziedzīgs nodarījums. Tomēr ar šo vardarbības veidu saistītā rīcība ir krimināli sodāma un izpaužas dažādos nodarījumos, piemēram, kā:

- **piespiešana;**

Ikvienu, kas ar varu vai nopietniem draudiem piespiež citu personu izdarīt, pieļaut vai neveikt kādu darbību, soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz vienam gadam vai naudas sodu līdz 720 dienas likmēm ([105. p. 1. d.](#)).

- **pastiprināta piespiešana;**

Personu soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no sešiem mēnešiem līdz pieciem gadiem, ja tā piespiež citu personu:

- draudot ar nāvi, sakropļojumu, nolaupīšanu, dedzināšanu, draudot pret to izmantot kodolenerģiju, jonizējošo starojumu vai sprāgstvielas, vai ar iztikas līdzekļu vai sociālā statusa iznīcināšanu;
- izraisot tai agonijas stāvokli un ja pret kuru ilgāku laiku vērsti spēks vai nopietni draudi;
- nodarboties ar prostitūciju vai piedalīties pornogrāfiskā priekšnesumā, pārtraukt grūtniecību vai citādi veikt kādu darbību, pieļaut vai atturēties no kādas darbības, kas aizskar piespiestās personas vai citas personas likumīgās intereses.

Vainīgo soda ar brīvības atņemšanu no viena gada līdz 10 gadiem, ja viņa rīcība izraisījusi piespiestās personas vai citas personas, pret kuru vērsti spēks vai nopietni draudi, pašnāvību vai pašnāvības mēģinājumu ([106. p. 1. – 2. d.](#)).

- **nopietni draudi;**

Persona, kas nopietni draud citai personai, lai to iebiedētu un satrauktu, tiek sodīta ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz vienam gadam vai ar naudas sodu līdz 720 dienas likmēm.

Personu, kas izsaka nopietnus draudus, draudot ar nāvi, sakropļojumu, nolaupīšanu, dedzināšanu, apdraudējumu ar kodolenerģiju, jonizējošo starojumu vai sprāgstvielām, vai ar iztikas līdzekļu vai sociālā statusa atņemšanu, vai kas ar šiem līdzekļiem ilgstoši rada agonijas stāvokli piespiestajai personai vai citai personai, pret kuru vērsti spēks vai nopietni draudi, soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem ([107. p. 1. – 2. d.](#)).

- **kaitējums veselībai;**

Persona, kas nodara citai personai fizisku kaitējumu vai kaitē šīs personas veselībai, tiek sodīta ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz vienam gadam vai ar naudas sodu līdz 720 dienas likmēm ([83. p. 1. d.](#)). GREVIO [norāda](#), ka šis pants, kas paredz tīšu kaitējumu veselībai, aizsargā arī psiholoģisko integritāti. Kaitējums veselībai var izraisīt saslimšanu vai to saasināt. Šādā gadījumā tiek ņemti vērā ne tikai fiziski, bet arī garīgi un emocionāli traucējumi, taču kaitējumam ir jāizpaužas kā slimībai medicīniskā nozīmē.

- **nepārtraukta uzņēmšanās, izmantojot elektronisko saziņu vai datorsistēmu.**

Personu, kas, izmantojot elektronisko saziņu vai datorsistēmu, nepārtraukti un ilgākā laikposmā nepamatoti iejaucas citas personas dzīvē,

- kaitējot citas personas godam, turklāt to var konstatēt liels skaits cilvēku, vai
- padarot pieejamus liela skaitam cilvēku citas personas personiskās dzīves faktus vai videoierakstus bez šīs personas piekrišanas,

soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz vienam gadam vai naudas sodu līdz 720 dienas likmēm.

Ja iepriekš minētās rīcības dēļ aizskartā persona izdarījusi pašnāvību vai veikusi pašnāvības mēģinājumu, vainīgais tiek sodīts ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem ([107c. p.](#)).

GREVIO, atzīstot, ka vardarbība pret sievietēm tiešsaistē un tās īstenošana ar tehnoloģiju palīdzību kļūst arvien izplatītāka un tai var būt liela psiholoģiska ietekme uz upuriem, **atzinīgi vērtē to, ka Lihtenšteinas Krimināllikumā ir skaidri noteikta kriminālatbildība par vairākiem tehnoloģiju veicinātas vardarbības veidiem**, piemēram, kiberizsekošanu, uzņēmšanos tiešsaistē un attēlu neatļautu kopīgošanu.

- **Aizsardzībai pret vardarbību ģimenē tiesa pēc apdraudētās personas lūguma var izdot pagaidu rīkojumu.**

Šāds pagaidu aizsardzības līdzeklis ir nepieciešams, ja vardarbības veicējs ir fiziski uzbrucis, draud uzbrukt vai ir citādi rīkojies tādējādi, ka tiek būtiski pasliktināta apdraudētās personas psihiskā veselība, padarot neiespējamu šīs personas turpmāku kopdzīvi vai tikšanos ar vardarbības veicēju. Šo apstākļu dēļ vardarbības veicējam var noteikt:

- ✓ atstāt mājokli un tā tuvāko apkārtni un/vai aizliegumu iekļūt mājokli un tā tuvākajā apkārtne, ja kopdzīves mājoklis kalpo apdraudētās personas mājokļa vajadzību apmierināšanai, vai
- ✓ aizliegumu uzturēties noteiktās vietās un/vai izvairīties no tikšanās un kontaktēšanās ar apdraudēto personu.

Šādus ierobežojumus iespējams noteikt uz laiku, kas nepārsniedz trīs mēnešus ([277a. p.](#)).

Savukārt, pamatojoties uz konkrētiem faktiem, jo īpaši veikta nopietna uzbrukuma dēļ, un pieņemot, ka personai draud nopietns uzbrukums dzīvībai, veselībai vai brīvībai, valsts policijai ir tiesības vardarbības veicēju:

- ✓ izraidīt no mājokļa, kurā dzīvo apdraudētā persona;
- ✓ izraidīt no tuvākās apkārtnes. Valsts policija informē abas puses par telpisko zonu, uz kuru attiecas izraidīšana.

Ja nepieciešams, vardarbības veicējam var aizliegt ieiet arī citās vietās, jo īpaši apdraudētās personas darbavietā.

Izraidīšana un aizliegums atgriezties mājoklī ir spēkā 10 dienas ([24g. p.](#)).

Lihtenšteinā ir izveidota [Komisija aizsardzībai pret vardarbību \(GSK\)](#), kas darbojas Iekšlietu ministrijas paspārnē. To vada valsts policijas priekšnieks, un tās sastāvā ir pārstāvji no [Ārlietu ministrijas](#), [Sociālo pakalpojumu dienesta](#), [Valsts policijas](#), [Skolu uzraudzības iestādes](#), [Prokuratūras](#) un [Atvērtā darba ar jaunatni fonda \(OJA\)](#). Komisijas mērķis ir attīstīt valsts pozīciju un konsekventu rīcību, reaģējot uz vardarbību. Īstenojot šo funkciju, komisija iniciē un koordinē attiecīgus pasākumus, ko veic atbildīgie dienesti un institūcijas. Komisijas kompetencē primāri ir publiskajā telpā īstenota vardarbība, kas apdraud sabiedrības pamatvērtības.

Dažādi palīdzības dienesti sniedz tiešu atbalstu vardarbības upuriem. To veic, piemēram,

- [Cietušo atbalsta centrs](#), kas piedāvā visaptverošu palīdzību noziegumos cietušajiem. Tas ir valsts izveidots centrs, kura darbību nosaka [Likums par cietušo atbalstu](#);
- [Sociālo pakalpojumu dienests](#);
- [Koordinācijas grupa](#), kas ir izveidota darbam atbilstoši Stambulas konvencijā paredzētajam. Koordinācijas grupas sastāvā ir sociālo dienestu, Ārlietu biroja, Ārvalstnieku un pasu biroja, valsts policijas un Cietušo atbalsta centra pārstāvji. Koordinācijas grupa atbild par valsts politikas un pasākumu saskaņošanu, īstenošanu, uzraudzību un novērtēšanu, īstenojot tos jebkāda vardarbības veida novēršanai un apkarošanai;
- Tāpat valstī darbojas dažādas nevalstiskā sektora organizācijas, kas sniedz konsultācijas, atbalstu un patvērumu vardarbībā cietušajām sievietēm un bērniem ([Frauen Haus, 2025](#); [Infra, 2025](#)).

Draudu pārvaldības centrs jeb vardarbības novēršanā specializējusies policijas vienība **atzīst, ka lielākoties nopietni vardarbības akti ir ilgāka konflikta kulminācija un nopietna vardarbība reti notiek spontāni.** Pēc vardarbības aktiem bieži vien retrospektīvi var identificēt pazīmes un uzvedības iezīmes, kas norāda uz to, ka vardarbība varētu tikt atkārtota. **Draudu pārvaldības centra galvenais uzdevums ir ietekmēt šo eskalācijas procesu tādējādi, lai mērķtiecīga vardarbība netiktu īstenota.** Situācijas, kad jau ir bijuši konkrēti nodarījumi, piemēram, draudi, piespiešana vai pat nodarīti miesas bojājumi, pārsniedz šā centra kompetenci, un par šādiem gadījumiem ir jāvēršas policijā. Saskaņā ar Draudu pārvaldības centra ieteikumiem vardarbības novēršanas kontekstā lielākā uzmanība ir jāpievērš vairākiem aspektiem, kas ļautu novērst mērķtiecīgu vardarbību, piemēram,

- bīstamiem notikumiem agrīnā stadijā;
- uzvedības iezīmēm kā vardarbības riska indikatoram;
- situācijas eskalācijas samazināšanai ar atbilstošu iejaukšanos (ieteikumi uzvedībai, starpdisciplināru pieeju koordinēšana, draudu novēršana).

Lai iespējami atvieglotu piekļuvi atbalsta pakalpojumiem, valsts un nevalstiskā sektora konsultāciju centros ir pieejamas tā dēvētās **ārkārtas kartes** astoņās valodās – albāņu, vācu, angļu, itāļu, portugāļu, serbu, spāņu un turku. **Tajās ir sniegta informācija par attiecīgiem kontaktpunktiem Lihtenšteinā, kur personas, kuras skārusi vardarbība, var vērsties pēc palīdzības.**

Ikgadējās Stambulas konvencijas lietpratēju sanāksmēs, kurās piedalās valsts iestāžu un nevalstiskā sektora pārstāvji, vairākkārt ir aktualizēta psiholoģiskās vardarbības tēma, īpaši attiecībā uz darbu ar upuriem un ar to saistītajiem izaicinājumiem. Tomēr **valsts līmenī šobrīd nav izstrādāti vienoti kritēriji, kas būtu ievērojami, cenšoties atpazīt un novērtēt psiholoģisko vardarbību pret sievietēm un vardarbību ģimenē.**

Norvēģijas Krimināllikumā psiholoģiskā vardarbība nav nepārprotami atzīta par krimināli sodāmu nodarījumu, lai gan likumā ir iekļauti vairāki nodarījumi, kas attiecas uz dažiem psiholoģiskās vardarbības aspektiem, kas tiek piedzīvoti vardarbības situācijās:

- **vardarbība tuvās attiecībās;**

Ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz sešiem gadiem tiek sodīta persona, kas, izmantojot draudus, piespiešanu, brīvības ierobežošanu, vardarbību vai citus nodarījumus, smagi vai atkārtoti ļaunprātīgi izturas pret:

- savu esošo vai bijušo laulāto vai dzīvesbiedru,
- savu vai esošā vai bijušā laulātā vai dzīvesbiedra radnieku taisnā lejupeņā līnijā (ja persona tiek atzīta par vainīgu šajā nodarījumā, tiesa izvērtē, vai ir nosakāms aizliegums kontaktēties – sazināties, uzturēties dzīvesvietā vai noteiktās teritorijās; personai var tikt piemērota elektroniska uzraudzība u. tml. Kontaktēšanās aizliegumu var piemērot uz noteiktu laiku līdz pieciem gadiem vai, ja to nosaka īpaši iemesli, uz nenoteiktu

laiku. Savukārt aizliegumu uzturēties savā dzīvesvietā var piemērot tikai uz noteiktu laiku līdz vienam gadam) ([57. p.–58. p.](#)),

- savu radnieku taisnā augšupējā līnijā,
- citu personu savā māsaimniecībā,
- tās aprūpē esošu personu ([282. p.](#)).

- **beztbildīga rīcība;**

Ikvienam, kas ar biedējošu vai uzmācīgu uzvedību vai citu bezatbildīgu rīcību vajā vai citādi traucē personas mieru, soda ar naudas sodu vai brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem ([266. p.](#)).

- **draudi un piespiešana.**

Ar naudas sodu vai brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem soda ikvienu personu, kura ar kādu prettiesisku rīcību vai draudiem piespiež personu kaut ko darīt, pieļaut vai atturēties no kādas darbības. Savukārt ikvienu, kurš, draudot apsūdzēt vai ziņot par noziedzīgu nodarījumu vai sniedzot kaitniecisku informāciju vai aizskarošas apsūdzības, prettiesiski piespiež personu kaut ko darīt, pieciest vai atturēties no kādas darbības, soda ar naudas sodu vai brīvības atņemšanu uz laiku līdz vienam gadam ([251. p.](#)).

Par **nopietnu piespiešanu** soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz sešiem gadiem. Izvērtējot to, vai piespiešana ir nopietna, īpašu uzmanību pievērš tam, vai tā ir izdarīta pret neaizsargātu personu, vai to kopīgi veic vairākas personas un vai tai ir vardarbības raksturs ([252. p.](#)). Šajā tiesību normā gan netiek precizēts, kādu saturu ietver apzīmējums "vardarbības raksturs".

Ikvienam, kurš vārdos vai ar rīcību **draud** veikt noziedzīgu darbību tādos apstākļos, kas var radīt nopietnas bailes, soda ar naudas sodu vai brīvības atņemšanu uz laiku līdz vienam gadam ([263. p.](#)).

Par **nopietniem draudiem** soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem. Izvērtējot to, vai draudi ir nopietni, īpašu uzmanību pievērš tam, vai tie ir vērsti pret neaizsargātu personu, vai tie ir neizprovocēti, vai tos ir izteikušas vairākas personas kopīgi un vai to motivācija ir cietušā ādas krāsa, nacionālā vai etniskā izcelsme, reliģija, pārliecība, seksuālā orientācija, dzimumidentitāte vai dzimuma izpausme vai invaliditāte ([264. p.](#)).

GREVIO ziņojumā **atzīmē, ka tiesību normu par piespiešanu, draudiem un vardarbību ģimenē tvērums lielākoties nav pietiekams saukšanai pie kriminālatbildības par psiholoģisko vardarbību. Šīs normas neietver tādu rīcību, ko varētu veidot vairāki mazākas intensitātes rīcības gadījumi** un ko aptver Stambulas konvencijas 33. pants. Minētās tiesību normas nosaka ļoti augstu sliekšni, lai kādu rīcību uzskatītu par noziedzīgu, un lielākoties šīs normas saskaņā ar **GREVIO** pausto esot paredzētas, lai sodītu par atsevišķiem izolētiem gadījumiem, nevis **psiholoģisko vardarbību, kas vairākumā gadījumu izpaužas kā atkārtota un ilgstoša ļaunprātīga izturēšanās, kura pati par sevi ne vienmēr sasniedz kriminālatbildības pārkāpuma sliekšni**. Līdz ar to secināts, ka Norvēģijas Krimināllikumā ietvertie noziedzīgi nodarījumi neatbilst visām tām darbībām, kas nopietni **pasliktina** personas psiholoģisko integritāti atbilstoši Stambulas konvencijas 33. pantā noteiktajam.

Stambulas konvencijas 33. pantā ietvertā psiholoģiskā vardarbība upura kontroles nolūkos var tikt praktizēta jebkurā dzīves posmā, pauž **GREVIO**. Turklāt, **ja nav tiesību normu, kas paredz kriminālatbildību un adekvāti aptver psiholoģisko vardarbību, tiesībsargāšanas iestādes nav pietiekami sagatavotas, lai reaģētu uz šāda veida vardarbību. Tāpat arī normas par vardarbību ģimenē reti izmanto, lai sauktu pie atbildības tikai par psiholoģisko vardarbību, bet drīzāk tās piemēro par psiholoģisko vardarbību kopā ar fizisko vardarbību. Tāpēc minētās normas bieži vien nespēj pienācīgi aptvert un novērst psiholoģiskās vardarbības upuriem nodarīto kaitējumu.**

Aizsardzības līdzekļus Norvēģijā ir tiesības noteikt prokuratūrai un tiesai.

Prokuratūrai ir tiesības izdot aizlieguma rīkojumu (tuvošanās aizliegumu), ja ir pamats uzskatīt, ka pretējā gadījumā persona:

- ✓ izdarīs noziedzīgu nodarījumu pret citu personu;
- ✓ vajās citu personu;
- ✓ citādi pārkāps citas personas mieru;
- ✓ veiks tādu aizskārumu, kas ir īpaši kaitīgs citai personai.

Aizliegumu var noteikt, ja to lūgusi persona, kuras aizsardzībai aizliegums paredzēts, vai ja to prasa sabiedrības intereses. Personai, pret kuru aizliegums ir vērst, var aizliegt šādas darbības:

- vajāt, apmeklēt vai citādi sazināties ar citu personu;
- uzturēties noteiktā vietā;
- uzturēties savā mājoklī, ja tā apdraud tajā dzīvojošās personas.

Aizliegums ir spēkā noteiktu laiku, nepārsniedzot vienu gadu. Aizliegums uzturēties savā mājoklī var būt spēkā ne ilgāk kā trīs mēnešus. Persona, pret kuru aizliegums ir vērst, var pieprasīt, lai lēmums par aizlieguma rīkojumu tiek iesniegts tiesai ([222a. p.](#)).

Savukārt aizsardzības (ierobežojuma) rīkojumi [pastāv](#) tikai kā kriminālsods, ko nosaka tiesa, un tos regulē Krimināllikuma [57. pants](#). To noteikšanas nosacījumi un noteiktie aizliegumi ir līdzīgi prokuratūras izdotajiem aizlieguma rīkojumiem. Šādi rīkojumi var liegt vainīgajam atrasties noteiktās vietās vai vajāt, apmeklēt vardarbības upuri vai citādi ar to sazināties ne ilgāk kā piecus gadus. Aizsardzības rīkojumu darbības jomu var attiecināt arī uz vardarbībā cietušā bērniem. Neizbēgama riska gadījumos vainīgajam var arī aizliegt dzīvot kopā ar aizsargājamo personu. Nepieciešamības gadījumā vainīgajam tiesa var noteikt elektronisko uzraudzību.

Taču aizsardzības rīkojumi ir pieejami tikai gadījumos, kad ir uzsākts kriminālprocess. Ja tas tā nav, nepastāv procedūra, kas ļautu, piemēram, sievietēm, kas cietušas no partneru vardarbības, saņemt civiltiesiskās aizsardzības rīkojumu. Tādēļ *GREVIO* neatkarīgi no citiem tiesas procesiem vai papildus tiem [aicina](#) Norvēģiju nodrošināt aizsardzības rīkojumu pieejamību saskaņā ar civiltiesībām, iesniedzot pieteikumu. Tāpat *GREVIO* aicina vairāk pievērsties aizsardzības rīkojumu izpildes uzraudzībai, tostarp **plašāk izmantojot tehniskos līdzekļus, piemēram, elektroniskās aprocēs**, un saukt vainīgos pie atbildības par šādu rīkojumu pārkāpšanu, piemērojot preventīvas un samērīgas sankcijas.

Norvēģijas Vardarbības un traumatiskā stresa pētījumu centrs (NKVTS) atzīst, ka optimāli atbalsta pasākumi bērniem, kas pakļauti vardarbībai, prasa dažādu iesaistīto pušu sadarbību un koordināciju, īstenojot nepārprotamu kompetenču sadalījumu starp dažādiem pakalpojumu līmeņiem un aģentūrām attiecībā uz vardarbības novērtēšanu, seku mazināšanu un uzraudzību. **Pašvaldības var izveidot starpdisciplināras komitejas**, kurās darbotos pārstāvji no **krīzes centriem, skolām, pirmsskolas izglītības iestādēm, bērnu labklājības dienestiem, valsts policijas, tie var būt arī ģimenes ārsti vai citi veselības aprūpes speciālisti, vecāki u.c.** Starpdisciplināro komiteju mērķis ir apspriest un novērtēt izaicinājumus un bažas par iespējamu pret konkrētiem bērniem vērstu vardarbību, lai šādi bērni un viņu vecāki jau agrīnā stadijā saņemtu koordinētu palīdzību.

Krīzes centru primārā kompetence ir vardarbības, nevērības, ļaunprātīgas izmantošanas u. c. jautājumi. Krīzes centru speciālisti risina pārrunas ar bērniem, vecākiem, dokumentē novērojumus, sniedz padomus un norādījumus par aprūpētāju lomu u. tml.

Savukārt **medicīniskajam un aprūpes personālam jāspēj atpazīt vardarbības pazīmes** pret bērniem visos vecumos un ģimenēs. Aizdomas par to, ka bērns varētu būt cietis no vardarbības, aktualizējas, ja traumas gaita un slimības vēsture neatbilst kaitējuma lielumam un raksturam. Iespējama vardarbība pret bērniem jāapsver, ja novērojami neizskaidrojami simptomi. Pieņemts, ka neskaidras klīniskās ainas, psihosomatiskie simptomi, kā arī bērnu un pusaudžu attīstības traucējumi var liecināt par vardarbību vai nolaidību, kas pret viņiem vērstā. Traumu veidi un simptomi kopā ar slimības vēsturi ir būtiski, lai identificētu iespējamu vardarbību.

Medicīniskajās pārbaudēs bieži vien nevar noteikt, vai bērns ir cietis no psiholoģiskās vardarbības, taču medicīniskie secinājumi ir nozīmīgs pierādījums iespējamā vardarbības gadījumā, tāpēc ir svarīga pienācīga uzskaitē un [uzkrāta](#) dokumentācija. Medicīniskajam un aprūpes personālam ir jāpalīdz nodrošināt un aizsargāt bērnu pret turpmāku vardarbību, sliktu izturēšanos un nolaidību. **Personai, kura sniedz veselības aprūpi, ir likumā noteikts pienākums ziņot bērnu labklājības dienestam un policijai, ja ir aizdomas par vardarbību**. Savukārt [bērnu labklājības dienests](#) veic [izpēti](#), vai ir pamats bažām, un šā dienesta vērtējumi savukārt ir pamats jebkādiem turpmākiem pasākumiem. Labklājības dienesta plašās funkcijas ir noteiktas [Likumā par bērnu labklājību](#).

[Politikas plānošanas dokumentā](#) nolūkā pastiprināt cīņu pret vardarbību un ļaunprātīgu izmantošanu, īpaši attiecībā uz bērniem un vardarbību tuvās attiecībās 2024.–2028. gadam īpaši izcelts tas, ka personas ar aprūpes vajadzībām, kuras ikdienā atkarīgas no citiem cilvēkiem, ir vairāk pakļautas vardarbības riskam nekā citas iedzīvotāju grupas. Tas attiecas uz vecāka gadagājuma cilvēkiem ar aprūpes vajadzībām, personām ar intelektuālās attīstības traucējumiem, invaliditāti, kā arī personām ar atkarības problēmām vai garīgiem traucējumiem. **Vajadzība pēc palīdzības ierobežo personas autonomiju un pašnoteikšanos un palielina nevēlamu incidentu risku**. Personas spēja vai nespēja par sevi parūpēties situācijās, kad iespējama ļaunprātīga izmantošana vai nolaidība, potenciāli rada dažādas riska pakāpes. Gan personas, par kurām rūpējas radnieki, gan atkarības attiecības ar profesionālu asistentu var radīt papildu vardarbības un ļaunprātīgas izmantošanas risku, teikts dokumentā.

Visā **Norvēģijas teritorijā darbojas vairāk nekā 40 krīzes centri/patversmes**. Lielākā daļa ir [atvērti](#) 24 stundas diennaktī. Tie piedāvā konsultācijas un atbalstu personām, kuras pakļautas vardarbībai. Informācija par vairākuma krīzes centru adresēm [netiek](#) publiski izplatīta. Pašvaldībām ir pienākums nodrošināt, ka visiem vardarbības upuriem, kuri

meklē palīdzību, tiek piedāvāts visaptverošs turpmākais atbalsts, izmantojot koordinētus pasākumus un starpinstiuciju sadarbību. Daudzas patversmes ir [ieviesušas](#) sistemātisku lietotāju vajadzību uzraudzību, piemēram, individuāli pielāgotus plānus.

Norvēģijā darbojas arī vairāki palīdzības dienesti, piemēram,

- ✓ [Barnehus](#) jeb Bērnu mājas mērķis ir piedāvāt bērniem, kuri cietuši no vardarbības vai bijuši vardarbības liecinieki, koordinētu atbalstu un aizsardzību, kā arī sniegt atbalstu krimināllietās. Šis formāts ir starpaģentūru un daudznazaru centri, kuros sadarbojas tiesībaizsardzības, krimināltiesību, bērnu aizsardzības dienesti un veselības aprūpes darbinieki. Bērniem līdz 16 gadu vecumam un pieaugušajiem ar garīgās attīstības traucējumiem šeit tiek piedāvātas arī nodarbības. Pašlaik visā Norvēģijā darbojas 12 šādas bērnu mājas. [Barnahus modelis](#) ir adaptēts visās Ziemeļvalstīs un strauji izplatījies arī citviet Eiropā;
- ✓ [TryggEst](#) – jauns atbalsta modelis, ko izstrādājis [Norvēģijas Bērnu, jaunatnes un ģimeņu direktorāts](#) (Bērnu un ģimenes lietu ministrijas pakļautībā esoša valsts pārvaldes iestāde). Tā mērķis ir novērst, atklāt un risināt vardarbības, ļaunprātīgas izmantošanas un nolaidības gadījumus pret pieaugušajiem, kuriem nepieciešama palīdzība, lai aizsargātu sevi, piemēram, saistībā ar garīgās veselības problēmām, kognitīvām problēmām, nopietnām vai hroniskām slimībām, apreibinošo vielu atkarības problēmām, vecumu u. c. Vairākās pašvaldībās un pilsētu apkaimēs Norvēģijā darbojas šādas [TryggEst](#) grupas, kas strādā, lai palīdzētu vardarbības upuriem;
- ✓ nevalstiskā organizācija [ATV](#) ("Alternatīva vardarbībai") piedāvā konsultācijas un ārstniecības pakalpojumus galvenokārt tām personām, kuras ir veikušas vardarbību. Organizācija aktivitātes lielākoties vērs uz vardarbības novēršanu ģimenē. Šobrīd ATV ir 13 centri Norvēģijā.

Somijā Krimināllikums paredz kriminālatbildību par psiholoģisko vardarbību vairākās izpausmēs, piemēram,

- **uzbrukums;**

Personu, kura ar fizisku vardarbību vai neizmantojot fizisku vardarbību nodara kaitējumu citas personas veselībai, rada sāpes vai izraisa citas personas bezsamaņu vai citu līdzvērtīgu stāvokli, soda ar naudas sodu vai brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem. Persona tiek sodīta arī par šāda uzbrukuma mēģinājumu ([21. n. 5.\(21.4.1995/578\) p.](#)).

Līdz šim psiholoģiskā vardarbība (kaitējums veselībai, neizmantojot fizisku vardarbību) Somijā reti [sodīta](#) kā uzbrukums, ņemot vērā grūtības identificēt psiholoģisko vardarbību un tās radītās sekas. Darbības un tās seku cēloņsakarības pierādīšana ir īpaši sarežģīta, piemēram, situācijā, kad cietušajai pusei ir arī garīgās veselības problēmas citu iemeslu, nevis psiholoģiskās vardarbības dēļ.

- **draudi;**

Personu, kura vērs ieroci pret citu personu vai citādi draud attiecībā uz to īstenot kādu noziedzīgu nodarījumu tādā veidā, ka apdraudētajai personai ir pamats uzskatīt, ka tās vai kāda cita personiskā drošība vai īpašums ir nopietni apdraudēti, soda ar naudas sodu vai brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem ([25. n. 7.\(21.4.1995/578\) p.](#)).

- **piespiešana.**

Personu, kura, izmantojot vardarbību vai izsakt draudus, prettiesiski piespiež citu personu veikt, paciest kādu darbību vai atturēties no tās, soda ar naudas sodu vai brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem ([25. n. 8.\(21.4.1995/578\) p.](#)). *GREVIO* ieskatā šī norma [nosaka](#) ļoti augstu rīcības sliekšni, lai šādu rīcību varētu uzskatīt par noziedzīgu. Taču tā neietver rīcību, kas var sastāvēt no vairākiem zemākas intensitātes rīcības gadījumiem, kuri bieži vien ir daļa no vardarbības ģimenē, un kas ir Stambulas konvencijas 33. panta mērķis. *GREVIO* atzīst, ka kopumā Somijas Krimināllikumā minētie noziedzīgi nodarījumi tomēr nepietiekami aptver visus vardarbības veidus, kas nopietni kaitē personas psiholoģiskajai integritātei.

Problēmu [rada](#) arī tas, ka Krimināllikumā neviens noziedzīgo pazīmju kopums neaptver tādu nodarījumu kā piespiedu kontrole, kas var izpausties kā vairākkārtēji cietušās personas rīcības brīvības ierobežojumi. Vardarbības veicējs var kontrolēt upura uzvedību, tostarp ierobežojot viņa sociālās attiecības, pārvietošanos, nodarbinātību, ģērbšanos un izskatu.

Turklāt **Krimināllikumā nav definēts psiholoģiskās vardarbības jēdziens**. Faktiski definīcijai var atbilst jebkura kaitnieciska iejaukšanās citas personas psihiskajā stāvoklī. Šādas darbības var ietvert personas izolēšanu no sociālās dzīves, pārvietošanās brīvības ierobežošanu, liedzot personai iespēju īstenot savas tiesības, pazemošanu, citu veidu verbālu uzmākšanos un kopumā personas turēšanu psiholoģiski pakārtotās attiecībās ar vainīgo. Parasti vardarbības veicējs ir cietušajam tuva persona, no kuras cietušais ir psiholoģiski atkarīgs.

[Likumā par aizlieguma rīkojumiem](#) ir noteikti pagaidu aizlieguma rīkojumi – ārkārtas aizsardzības pasākumi un ilgtermiņa aizlieguma rīkojumi. Pagaidu aizlieguma rīkojumu nekavējoties var izdot policija, prokurors, kā arī tiesa, ja ir acīmredzama nepieciešamība aizsargāt apdraudētās personas dzīvību vai veselību. Šādi pagaidu aizlieguma rīkojumi triju dienu laikā jāiesniedz tiesai pārskatīšanai ([11.–12. p.](#)).

Ilgtermiņa aizlieguma rīkojumu var izdot, lai novērstu noziegumu pret dzīvību, veselību, brīvību, mieru vai šāda nozieguma draudus, vai citu nopietnu uzmākšanos. Likumā paredzēts arī ilgtermiņa aizlieguma rīkojums ģimenes locekļiem, kuriem ir kopīga pastāvīgā dzīvesvieta (tā dēvētais **ģimenes iekšējais aizlieguma rīkojums**). Abu veidu rīkojumi aizliedz satikties, kontaktēties, izsekot un novērot aizsargājamo personu, un tas uzskatāms par pamataizliegumu. Taču tikai ģimenes iekšējais aizlieguma rīkojums atļauj izraidīt personu, kurai piemērots aizlieguma rīkojums. Šādā gadījumā personai ir jāatstāj mājoklis un tā nedrīkst atgriezties mājoklī, kurā pastāvīgi dzīvo kopā ar aizsargājamo personu. Lai novērstu noziedzīga nodarījuma draudus, aizlieguma rīkojuma tvērumu var paplašināt, attiecinot to arī uz uzturēšanos aizsargājamās personas pastāvīgās dzīvesvietas vai brīvdienu mājas, darbavietas vai citas atsevišķi noteiktas dzīvesvietas tuvumā (paplašinātais aizlieguma rīkojums) ([3. p.](#)).

Tiesa ir tiesīga noteikt, ka paplašinātā aizlieguma rīkojuma ievērošana tiek nodrošināta, izmantojot tehniskas ierīces, kas atrodas pie personas vai tiek piestiprinātas pie tās personas, kurai piemērots aizlieguma rīkojums, rokas, potītes vai jostasvietas, vai kombinējot šādas ierīces (tehniski uzraudzīts aizlieguma rīkojums) ([4. p.](#)).

Aizlieguma rīkojumu var noteikt uz laiku, kas nepārsniedz vienu gadu. Tomēr ģimenes iekšējo aizlieguma rīkojumu var piemērot uz laiku, kas nepārsniedz trīs mēnešus, bet tehniski uzraudzītu aizlieguma rīkojumu – uz laiku, kas nepārsniedz sešus mēnešus. Aizlieguma rīkojumu var pagarināt, un šādā gadījumā to var piemērot uz laiku, kas nepārsniedz divus gadus. Taču ģimenes iekšējo aizliegumu un tehniski uzraudzītu aizliegumu var pagarināt par termiņu, kas nav ilgāks par trim mēnešiem ([7. p.](#)).

Policija uzrauga aizlieguma rīkojuma ievērošanu, savukārt Kriminālsankciju aģentūra ir atbildīga par tehniski uzraudzīta aizlieguma rīkojuma ievērošanu ([15a.–15b. p.](#)).

Koordinējošā iestāde saskaņā ar Stambulas konvencijas [10. pantu](#) Somijā ir **Vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē apkarošanas komiteja** (NAPE). Tā ir atbildīga par Stambulas konvencijas īstenošanai nepieciešamo pasākumu koordināciju, uzraudzību un ietekmes novērtēšanu, kā arī izstrādā konvencijas īstenošanas plānu, ko apstiprina valdība. NAPE darbojas kopā ar Sociālo lietu un veselības ministriju. Komitejā [jābūt](#) pārstāvjiem vismaz no Ārlietu ministrijas, Tieslietu ministrijas, Iekšlietu ministrijas, Finanšu ministrijas, Izglītības un kultūras ministrijas, Ekonomikas un nodarbinātības ministrijas, Sociālo lietu un veselības ministrijas, Valsts policijas pārvaldes, Somijas Valsts izglītības aģentūras, Valsts labklājības un veselības uzraudzības iestādes, Somijas Veselības un labklājības institūta un pašvaldību pārvaldes.

Diskriminācijas novēršanas tiesībsargs ir Somijas [nacionālais referents](#) jautājumos par vardarbību pret sievietēm. Nacionālais referents ir autonomas un neatkarīgas, un viņa pienākums ir uzraudzīt:

- ✓ vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē (kas ietver arī pret vīriešiem un zēniem vērstu vardarbību ģimenē) novēršanai veiktos pasākumus;
- ✓ tiesību aktu efektivitāti;
- ✓ starptautisko saistību izpildi.

Referents ir tiesīgs izstrādāt vai pasūtīt pētījumus par vardarbību pret sievietēm un vardarbību ģimenē, iesniegt priekšlikumus, izdot paziņojumus un piedāvāt konsultācijas. Noteikta uzdevuma ietvaros referentam ir tiesības ar zināmiem nosacījumiem saņemt konfidenciālu informāciju. Taču referents [nesniedz](#) juridiskas konsultācijas individuālos gadījumos.

[Sociālo lietu un veselības ministrija](#) ir atbildīga par vardarbības ģimenē novēršanas plānošanu un vadību. Mērķis ir novērst vardarbību un attīstīt valsts mēroga pakalpojumu sistēmu, lai tā varētu sniegt pakalpojumus un atbalstu visām vardarbībā ģimenē iesaistītajām pusēm neatkarīgi no dzīvesvietas. Sociālo lietu un veselības ministrija ir izstrādājusi [Rīcības plānu pret bērniem vērstas vardarbības novēršanai 2020.–2025. gadam](#), kuru vada un uzrauga Somijas Veselības un labklājības institūta iecelta vadības grupa, un plāna īstenošanā piedalās vairākas ministrijas un organizācijas, tostarp nevalstiskās organizācijas. Rīcības plānā ir akcentēts – **psiholoģiskajai vardarbībai raksturīgas plašas izpausmes, kuras ietver pastāvīgu, bez fiziska spēka piemērošanas kaitējošu aprūpētāja mijiedarbību ar bērnu, kas ietver gan darbību, gan bezdarbību**. Psiholoģiskā vardarbība tiek definēta kā aprūpētāja atkārtots uzvedības veids vai ārkārtējs incidents, kas apdraud bērna psiholoģiskās, aprūpes un audzināšanas pamatvajadzības un liek noprast, ka bērns ir nevērtīgs, nepilnvērtīgs, nemīlēts, nevēlams vai apdraudēts. Plānā tostarp akcentēti izaicinājumi, kas saistīti ar plašo jēdzienu klāstu, kuri figurē problemātikā, kā arī nepārprotama definējuma trūkums. Piemēram, uzsvērts, ka arī

nolaidība kā psiholoģiskā vardarbība, kas neatstāj tiešas pēdas, būtu uzlūkojama kā daļa no vardarbīgas uzvedības, kaut gan to bieži vien aizēno citi vardarbības veidi.

Vienlaikus rīcības plānā ir precizēti uzvedības veidi, kas šā plāna izpratnē būtu uzlūkojami kā psiholoģiskās vardarbības un sliktas izturēšanās izpausmes formas:

- biedēšana, terorizēšana un draudi; atstumšana un noraidīšana; izolēšana, ignorēšana un favoritisms; skarba un nekonekventa disciplīna;
- emocionāla nepieejamība un nereaģēšana; novārtā atstātas garīgās veselības, medicīniskās un izglītības vajadzības;
- vārdiska aizskaršana, pazemošana, noniecināšana, izsmiešana un bērna jūtu aizskaršana;
- saskarsme ar vecāku savstarpēju vardarbību; bērni kā liecinieki vardarbībai ģimenē;
- pieaugušo vai citu bērnu īstenota iebiedēšana un ņirgāšanās, tostarp lietojot informācijas un komunikāciju tehnoloģijas;
- nespēja novērtēt bērna individualitāti un noteikt psiholoģisko robežu starp vecāku un bērnu; nespēja atpazīt un atšķirt bērna realitāti, garīgo pasauli, domas un vēlmes no vecāku domām un vēlmēm;
- nespēja nodrošināt bērna vecumam atbilstošu sociālo adaptāciju, kas var ietvert vecāku pārmērīgu bērna aizsardzību, bērna izolēšanu no dabiskās sociālās vides un liegšanu bērnam apgūt sociālās un citas prasmes.

Šajā dokumentā ietverta arī **psiholoģiskās vardarbības definīcija, proti, tā attiecināma uz darbību (vai tās neesību) un uzvedību, kas var būt tiša vai netiša, kā arī neapzināta.**

Psiholoģisko vardarbību raksturojošie uzvedības un rīcības modeļi mēdz būt dažādi:

- ✓ viena galējība ir samērā laba audzināšana, kas mēdz ietvert atsevišķas bērnam kaitīgas epizodes, taču to smaguma pakāpe ir mērena;
- ✓ vidusmēra uzvedību raksturo dažādas disfunkcionālas vai kaitīgas bērnu audzināšanas metodes;
- ✓ otra galējība ietver darbības, kas ļoti kaitē bērna izaugsmei un attīstībai un tiek definētas kā psiholoģiskā vardarbība.

Tāpat dokumentā raksturots psiholoģiski vardarbīgs/nolaidīgs vecāku audzināšanas stils:

- iedrošināšana un emocionālās izpausmes – pauzē nosacījumu mīlestību un pretrunīgas jūtas pret bērnu; neliela jūtība pret bērna vajadzībām vai tās nav vispār;
- mijiedarbība – emocionāli vai fiziski noraida bērna uzmanību; ņemot vērā bērna atkarību no vecākiem, pret bērnu īsteno piespiešanu, draudus vai uzsūrkšanu;
- konsekvence un paredzamība – uz bērnu reaģē neparedzami, ko papildina emocionāla izlāde;
- noteikumi un ierobežojumi – nepastāvīgi vai kaprīzi noteikumi attiecībā uz bērniem; izmanto bērnu vai kaitē bērnam vecāku interesēs;
- uzraudzības kārtība – izmanto nežēlīgas un skarbas kontroles metodes, ar kurām biedē bērnu; reizēm pārkāpj minimālos sabiedrībā pieņemtos standartus attiecībā uz disciplinārajām metodēm;
- emocionālais sniegums un intonācija – biedējoši, draudīgi, noniecinājoši un aizvainojoši.

Darbības plānā ir atzīts, ka salīdzinājumā ar citiem vardarbības veidiem psiholoģiskā vardarbība ir grūtāk atpazīstama, identificējama un novērtējama.

Veselības aprūpes un sociālās labklājības dienestiem, apzinot situāciju ģimenē, **visaptveroši jānovērtē iespējamie riska faktori.** Šajā kontekstā aplūkojamie aspekti ietver:

- sociālos un vides apstākļus;
- ar vecākiem saistītos riska faktoros;
- vecāku un bērnu mijiedarbību;
- bērnu uzvedību.

Jāņem vērā: tā kā bērni ierobežoti spēj saprast un aprakstīt jebkādu iespējami piedzīvoto psiholoģisko vardarbību, viņi var sniegt informāciju tikai par atsevišķām psiholoģiskās vardarbības epizodēm. Ja vecāku un bērnu mijiedarbība veselības aprūpes un sociālās labklājības personālam rada bažas, tās ir skaidri jāapraksta. Taču jāņem vērā, ka **jebkāda bažas raisoši mijiedarbībai ir jābūt pastāvīgai vai atkārtotai, lai to varētu uzskatīt par psiholoģiskās vardarbības un sliktas izturēšanās pazīmi.** Dažkārt var būt grūti atšķirt nejutīgu mijiedarbību, sliktas un disfunkcionālas vecāku prasmes no faktiskas psiholoģiskās vardarbības. Psiholoģisko vardarbību var atšķirt no citiem disfunkcionāliem audzināšanas stiliem un sliktas audzināšanas, ņemot vērā tās biežumu, smagumu un lielāku iespējamo kaitējumu bērnam.

Vecāku rīcības ietekmi uz bērnu iespējams novērtēt tikai tad, kad ir apkopoti novērojumi un informācija.

Svarīgi, lai speciālists noskaidrotu un novērtētu vecāku kaitīgas vai disfunkcionālas uzvedības motīvus, turklāt ir jāgūst pārliecība, ka vecāki paši spēj vērtēt savu uzvedību no bērna perspektīvas. Ar vecākiem ir jāapspriež alternatīvi sarežģītu situāciju risināšanas veidi un jānovērtē, vai vecāki ir gatavi mainīt tādu savu uzvedību, kas kaitē bērnam. Lai veidotu ticamu situācijas pārskatu un noteiktu uzvedības apjomu un ietekmi, informāciju par bērnu vēlams apkopot arī ar citiem speciālistiem, kuri mijiedarbojas ar ģimeni, piemēram, izglītības iestādēm, sociālajiem dienestiem u. c.

Vardarbības pret sievietēm un ģimenē atpazīšana un iejaukšanās ir būtiska, lai upuriem palīdzētu. Veselības aprūpes, sociālās labklājības, policijas un tiesu iestādēm jāspēj identificēt vardarbību un novirzīt upurus uz atbilstošajiem dienestiem, izmantojot zināšanas par traumām, dzimumu un kultūru jutīgu pieeju. Lai identificētu vardarbību pret sievietēm, tā jāpadara atpazīstama plašā sabiedrībā, tostarp ar statistikas datiem, izglītojošu informāciju un apmācībām.

Somijā ir izveidots [MARAC](#) (*A Multi-Agency Risk Assessment Conference*) – sadarbības mehānisms vardarbības riska novērtēšanai, kurā ir iesaistītas vairākas institūcijas un kurš tiek īstenots sanāksmju veidā. Šādā formātā tajās piedalās dažādu iesaistīto pušu – **policijas, cietušo atbalsta dienestu, bērnu labklājības dienestu, sabiedrības veselības aprūpes un medicīnas dienestu – speciālisti**. Galvenais MARAC mērķis ir laikus identificēt vardarbības upurus, kuri, visticamāk, nākotnē atkārtoti kļūs par upuriem, un pārtraukt vardarbības ģimenē un intīmo partnerattiecību ciklu. Viens no sanāksmju mērķiem ir arī uzlabot informācijas apmaiņu starp valsts iestādēm. **Sadarbības formāta dalībnieki pārrunā katra cietušā situāciju un sagatavo rīcības plānu drošības situācijas uzlabošanai. Saskaņotās darbības tiek reģistrētas, un to īstenošana tiek regulāri monitorēta.** Praktiski tas izpaužas, piemēram, tādējādi, ka reģistrēta darbība var būt apņemšanās uzturēt regulāru kontaktu starp sociālajiem darbiniekiem un upuri. MARAC metode valstī tiek praktizēta kopš 2010. gada, un pašlaik aptuveni 90 Somijas pašvaldībās darbojas 31 MARAC grupa. Projekta koordinēšana un izvērtēšana ir [Nacionālā veselības un labklājības institūta](#) – pētniecības un ekspertīzes iestādes, kas darbojas veselības un sociālās labklājības jomā, – pārziņā.

MARAC rīkošanai nepieciešama cietušā piekrišana, taču paši vardarbībā cietušie tajā nepiedalās. MARAC darbības metodes ir regulāras sanāksmes, kurās izskata vairākas iesniegtās standartizētas riska novērtējuma veidlapas. Veidlapu, uzklusot upuri, var aizpildīt jebkura palīdzības dienesta pārstāvis, pie kura vardarbībā cietušais ir vērsies pēc palīdzības. Vairākumā gadījumu veidlapu aizpilda policists, bet tas var būt arī sociālais darbinieks vai ārstniecības persona. Riska novērtējuma veidlapā ir iekļauti jautājumi par finansiālo, psiholoģisko un fizisko vardarbību un šādas vardarbības draudiem. Ja izpildās noteikts skaits veidlapā iekļauto riska rādītāju, speciālists informāciju par šo vardarbības gadījumu nodod izskatīšanai MARAC.

Speciālisti var vērsties pie MARAC arī gadījumos, kad viņiem radušās nopietnas bažas par upuri, piemēram, situācijās, kurās cietušais nav spējis atbildēt uz dažiem jautājumiem ārkārtēju bailu dēļ. Cits kritērijs gadījuma izskatīšanai MARAC ir nesenais vardarbības eskalācija, ko mēra, ņemot vērā policijā saņemto izsaukumu skaitu par sadzīvīskām nekārtībām pēdējo 12 mēnešu laikā. Izplatīta prakse ir izskatīt lietu MARAC, ja viena gada laikā ir saņemti vismaz trīs izsaukumi saistībā ar šādām sūdzībām. MARAC sanāksmē katrs pārstāvis prezentē viņa rīcībā esošo informāciju par konkrēto gadījumu, saņemot pārējo sanāksmes dalībnieku ieteikumus upura drošības situācijas uzlabošanai, kam seko kopēja vienošanās par pasākumiem sadarbībā ar citiem.

Persona, kura intervējusi cietušo un veikusi riska novērtējumu, pēc sanāksmes sazinās ar cietušo, lai izskaidrotu, kāda vienošanās ir panākta. Viena un tā pati persona ir atbildīga par darbību uzraudzību un saziņas uzturēšanu ar cietušo. Gadījums atkārtoti tiek apspriests MARAC, ja netiek īstenota kāda no saskaņotajām darbībām vai arī vardarbība vai draudi turpinās.

Empīriski ir gūts apstiprinājums, ka visefektīvāk ar MARAC metodi ir samazināta atkārtota vardarbība ģimenē un vardarbība starp intīmajiem partneriem. MARAC metodes novērtējuma [pētījumā](#) tika izskatītas kriminālsūdzības par intīmo partneru veikto vardarbību, kas policijai iesniegtas gadu pirms un sešus mēnešus pēc MARAC sanāksmes. Iesaistīto upuru pieredze tika novērtēta, intervējot gan viņus pašus, gan arī viņu atbalsta speciālistus. Konstatēts, ka atkārtotas vardarbības cikls veiksmīgi pārtraukts vairāk nekā 70 procentos gadījumu, un sešu mēnešu novērošanas periodā jaunas krimināllietas par šādiem gadījumiem nav iesniegtas.

[Labklājības dienesti](#) organizē veselības un sociālos pakalpojumus vardarbības upuriem.

[Patversmes](#) primāri ir paredzētas personām, kuras ir piedzīvojušas vardarbību ģimenē vai kurām ar to tiek draudēts. Patversmes piedāvā tūlītēju palīdzību krīzes situācijās, nodrošina diennakts mājokli, profesionālu atbalstu un konsultācijas. Piekluve tām ir bezmaksas pakalpojums. Somijā ir 29 patversmes, un tās ir valsts pārziņā.

Darbojas arī [Nollalinja](#) palīdzības tālrunis, kas [piedāvā](#) atbalstu ikvienam, kurš ir pieredzējis vardarbību ģimenē, sievietēm, kuras ir piedzīvojušas vardarbību, vardarbības upuru ģimenes locekļiem un draugiem, kā arī speciālistiem. Arī [Nollalinja](#) palīdzības tālrunis ir valsts pārziņā.

Šveices Krimināllikumā psiholoģiskā vardarbība netiek izdalīta kā atsevišķs noziedzīgs nodarījums. Tomēr Krimināllikumā ietverti vairāki nodarījumi, kas saistīti ar psiholoģisko vardarbību, piemēram,

- **personas goda aizskaršana;**

Ikviens, kas aizskar citas personas godu mutvārdos, rakstveidā, ar attēliem, žestiem vai agresijas izpausmēm, var tikt sodīts ar naudas sodu, kas nepārsniedz 90 dienas soda vienības ([177. p. 1. d.](#)). Naudas sods tiek [noteikts](#) divos posmos. Sākotnēji nosaka naudas soda dienu skaitu, pamatojoties uz apsūdzētā vainu. Maksimālais skaits ir 180 dienas. Otrajā posmā katrai dienai tiek piešķirta vērtība, ņemot vērā vainīgās personas personīgo un ekonomisko situāciju sprieduma taisīšanas brīdī. Katras dienas naudas soda minimālā vērtība ir 30 Šveices franki (aptuveni 31 *euro*), izņēmuma gadījumos – 10 Šveices franki (aptuveni 10 *euro*), un katras dienas naudas soda maksimālā vērtība var būt līdz 3000 Šveices frankiem (aptuveni 3137 *euro*). Ja naudas sods netiek samaksāts, to var aizstāt ar alternatīvu brīvības atņemšanas sodu, vienas dienas naudas sodu pielīdzinot brīvības atņemšanai uz vienu dienu.

- **draudi;**

Personai, kura, izsakot nopietnus draudus, rada citai personai bailes un trauksmi, var piemērot brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai naudas sodu. Pārkāpējs tiek saukts pie kriminālatbildības, ja viņš ir cietušā laulātais vai reģistrēts partneris vai heteroseksuāls vai homoseksuāls partneris un abām personām ir kopdzīve ilgāku laiku, turklāt draudi izteikti laulības, reģistrētu partnerattiecību vai kopdzīves laikā vai viena gada laikā pēc laulības šķiršanas vai attiecīgo attiecību izbeigšanās ([180. p.](#)).

- **piespiešana.**

Personu, kura, lietojot spēku vai draudot nodarīt nopietnu kaitējumu vai citādi ierobežojot citas personas rīcības brīvību, piespiež citu personu veikt kādu darbību, neveikt to vai paciest kādu darbību, soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai naudas sodu ([181. p.](#)).

Vardarbības, draudu vai uzmākšanās gadījumā tiesa, ņemot vērā cietušā lūgumu, ir tiesīga aizliegt vardarbības veicējam:

- tuvoties cietušajam vai piekļūt cietušā mājoklim, ievērojot arī aizliegumu tuvoties mājoklim noteiktā perimetrā ap to;
- apmeklēt noteiktas vietas, tostarp ielas, laukumus vai apkaimes;
- sazināties ar cietušo, tostarp telefoniski, rakstveidā vai elektroniski, vai radīt citu veidu neērtības cietušajam;
- ja cietušais dzīvo vienā mājoklī ar vardarbības veicēju, tiesa viņu var izlikt no mājokļa uz noteiktu laiku. Šo laikposmu var vienu reizi pagarināt pamatota iemesla dēļ.

Par savu lēmumu tiesa paziņo kompetentajām bērnu un pieaugušo aizsardzības iestādēm un attiecīgajam kantona dienestam, kas nodrošina izlikšanu no mājokļa, kā arī citām iestādēm vai trešām personām, ja tas kalpo lēmuma izpildei un cietušā aizsardzībai ([28b. p. 1.–2. d.; 4. d.](#)).

Papildus iepriekš minētajiem aizliegumiem tiesa vardarbības veicējam ir tiesīga noteikt, ka jānēsā nenoņemama elektroniskā ierīce, ko izmanto, lai noteiktu un reģistrētu personas atrašanās vietu. Šo līdzekli var noteikt ne ilgāk kā uz sešiem mēnešiem ([28c. p.](#)).

GREVIO [atzīmē](#), ka Krimināllikumā noteiktie **noziedzīgi nodarījumi ir paredzēti, lai sodītu par atsevišķām darbībām, un tajos visos nav ņemta vērā vardarbības atkārtošanos un tās ilgstošais raksturs, kas savukārt ir uzsvērts** Stambulas konvencijas 33. pantā.

Federālais likums par palīdzību noziegumu upuriem paredz nodrošināt lielāku aizsardzību arī vardarbības ģimenē upuriem, iesaistot policiju, [konsultāciju centrus](#) un [upuru atbalsta dienestus](#) kantonos. Sniegtā palīdzība var izpausties gan kā tūlītējs, gan ilgtermiņa atbalsts. Cietušo atbalsta pakalpojumi ir bezmaksas, tajos tiek ievērota konfidencialitāte un anonimitāte. Atbalsta pakalpojumi ir pielāgoti arī personām ar invaliditāti. Tāpat atbalsts tiek sniegts cietušā radniekiem, tuviniekiem un bērniem, kurus skārusi vardarbība ģimenē. Kantonos pakalpojumus piedāvā [patversmes](#), kas [paredzētas](#) ne tikai vardarbībā cietušajām sievietēm, bet arī bērniem.

Federālais dzimumu līdztiesības birojs (FOGE) sniedz sabiedrībai [zinojumus un informāciju](#) par vardarbības ģimenē fenomenu, tās paveidiem, identificētajiem šādas vardarbības cēloņiem, problēmas juridiskajiem aspektiem, kā arī statistiku par situāciju Šveicē. **FOGE** vienā no dokumentiem **psiholoģisko vardarbību, piemēram, raksturo kā**

uzvedību, kas izpaužas tostarp kā apvainojumi, iebiedēšana, kliegšana, nicināšana un pazemošana, vainas sajūtas radīšana, greisirdība vai psiholoģiskais terors. Arī vardarbībai pakļautās personas mantu iznīcināšana vai šai personai piederošo mājdzīvnieku mocīšana tiek uzskatīta par psiholoģisko vardarbību. Sociālā un ekonomiskā vardarbība arīdžan tiek [uzlūkota](#) kā psiholoģiskās vardarbības paveids. Šajā kontekstā tiek norādīts, ka sociālā vardarbība izpaužas, ierobežojot sociālo dzīvi – liedzot vai kontrolējot saziņu ar ģimeni, citām personām u. tml. Ekonomiskā vardarbība savukārt ietver, piemēram, liegumu strādāt vai piespiešanu to darīt, finanšu resursu kontroli, naudas līdzekļu ierobežošanu, personas finansiālu izmantošanu.

Atbildība par vardarbības ģimenē novēršanu un upuru aizsardzību galvenokārt ir kantonu, nevis federālās valdības jurisdikcijā. Dažādās jomās ar vardarbības upuriem strādājošajiem speciālistiem, piemēram, veselības aprūpes, sociālā darba, bērnu aprūpes, veco ļaužu aprūpes jomā, kantonu iestādes vai to sadarbības organizācijas piedāvā apmācību pasākumus, lai uzlabotu spēju atklāt, atbalstīt un novirzīt potenciālos upurus uz atbilstošām iestādēm. Policijas darbinieki arī tiek iesaistīti apmācībās. Turklāt kantonu slimnīcās ir nodaļas, kas specializējas dažādu vardarbības veidu seku novēršanā. Tās sniedz palīdzību un novērtējumu fiziskās un psiholoģiskās vardarbības upuriem. Piemēram, Vo (*Vaud*) kantona slimnīcā darbojas [Vardarbības medicīnas nodaļa](#).

Metodes, ko izmanto, lai atpazītu vardarbību pret sievietēm vai vardarbību ģimenē, ir kantonu kompetencē, un tās nav noteiktas valsts līmenī. Tomēr federālā valdība piešķir kantoniem subsīdijas, lai [veicinātu](#) specifiskas apmācības konsultāciju centru darbiniekiem, kuru kompetencē ietilpst atbalsta sniegšana vardarbības upuriem, kā arī citiem speciālistiem, kuri tieši kontaktējas ar vardarbības upuriem. Piemēram, Vo kantonā tiek praktizēts tā dēvētais [intervences protokols](#) speciālistiem, kuri strādā ar potenciālajiem vardarbības upuriem vai vardarbībā cietušajiem. To ir izstrādājis [Dzimumu līdztiesības birojs \(BEFH\)](#) – valsts iestāde, kuras kompetencē ir dzimumu līdztiesības politikas veidošana un ieviešana. Intervences protokolā tiek aprakstīta rīcība vardarbības ģimenē novēršanai, tostarp:

- **vardarbības ģimenē atpazīšana;**

Tiek atzīts, ka **cilvēki nereti neatpazīst vardarbību, pat ja ir cietuši no tās, un tādējādi neuzskata sevi par upuriem.** Tomēr viņi bieži vien ir gatavi runāt par pieredzēto, ja gūst pārliecību, ka tiks uzklauti, viņiem noticēs un respektēs viņu izvēli. Protokolā izdalītas šādas sarunās konstatējamas **brīdinājuma pazīmes par iespējamu vardarbību ģimenē**, piemēram,

- nekonkrētas sūdzības un hroniski simptomi bez acīmredzama fiziska cēloņa, kā iemeslu norādot, piemēram, problēmas mājās;
- pašpārliecinātības un pašvērtējuma trūkums, vainas apziņa, kauns, sevis noniecināšana;
- emocionāli traucējumi: stress, apātija, trauksme, apjukums, depresija, hiperuzbudinātība vai atsvešinātība, domas par pašnāvību;
- psihosomatiskas problēmas: migrēna, vēdera vai muguras sāpes, ginekoloģiskas problēmas, miega vai ēšanas traucējumi, hronisks nogurums u. tml.;
- bailu pazīmes: reaģēšana uz trokšņiem, apjukums;
- pēctraumatiskā stresa simptomi;
- bezpalīdzība un rezignācija, ko pavada pārliecība, ka neviens attiecīgajā situācijā nespēj palīdzēt;
- partnera cenšanās saglabāt kontroli, izrādot pārmērīgu uzmanību, otras personas izolēšana no sabiedrības, nomelnošana, agresīva izturēšanās;
- jebkāda veida atkarība: finansiāla, emocionāla, no alkohola, narkotiskajām vielām vai medikamentiem.

Saskaņā ar šo pieeju – jo lielāks brīdinājuma pazīmju skaits, jo augstāka varbūtība, ka personu ir skūrsi vardarbība.

- **piedāvājums sniegt atbalstu cietušajiem;**

Ja vardarbībā cietušais runā par pārdzīvoto, teiktais jāuztver nopietni, nemazinot tā nozīmi, neattaisnojot vai noniecinot, un jāatgādina, ka vardarbība ar likumu ir aizliegta.

- **situācijas risināšana;**

Tiek atzīts, ka tikt galā ar vardarbību vienatnē nav iespējams – nepieciešama sadarbība ar vairākām iesaistītajām pusēm (policiju, sociālajiem dienestiem, veselības aprūpes iestādēm u. c.). Katrai no pusēm ir sava loma, un tās nav savstarpēji aizstājamas, bet gan papildina cita citas kompetenci.

- **upuru informēšana par viņu tiesībām un iespējām;**
- **aizsardzība un atkārtotas vardarbības novēršana.**

Vo kantonā, piemēram, tiek piedāvāti apmācību kursi sociālajiem darbiniekiem, kā arī ir izstrādāts [Metodiskais celvedis](#) darbam ar vardarbībā ģimenē cietušajiem.

Vācijas tiesību aktos nav atrunāts viens konkrēts psiholoģiskās vardarbības nodarījums. Tomēr Krimināllikumā ir noteikti vairāki noziedzīgi nodarījumi, kas saistīti ar psiholoģisko vardarbību, piemēram,

- **piespiešana;**

Ikvienam, kas ar spēku vai nopietna kaitējuma draudiem nelikumīgi piespiež citu personu veikt, paciest vai atturēties no kādas darbības, soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai naudas sodu. Sevišķi smagos gadījumos soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no sešiem mēnešiem līdz pieciem gadiem. Par sevišķi smagu parasti tiek uzskatīts tāds gadījums, kad noziedzīga nodarījuma veicējs piespiež grūtnieci veikt abortu vai ļaunprātīgi izmanto savas pilnvaras vai valsts amatpersonas statusu ([240. p.](#)).

- **draudi;**

Par draudiem veikt prettiesisku nodarījumu pret personas vai tās tuvinieka brīvību, dzimumneaizskaramību, fizisko neaizskaramību vai vērtīgu mantu soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz vienam gadam vai naudas sodu. Savukārt par draudiem izdarīt noziedzīgu nodarījumu pret personu vai tās tuvinieku soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem vai ar naudas sodu ([241. p.](#)). *GREVIO ieskatā* šī norma ir pārāk augsts sliekšnis, lai aptvertu pastāvīgu psiholoģisko vardarbību, ko izjūt vardarbības ģimenē upuri.

- **aprūpes vai audzināšanas pienākuma pārkāpums;**

Ikvienam personu, kas rupji pārkāpj aprūpes vai audzināšanas pienākumu pret personu, kura ir jaunāka par 16 gadiem, un tādējādi pakļauj tās aizsardzībā esošo personu nopietnam fiziskās vai garīgās attīstības apdraudējumam, ka tā var sākt noziedzīgu dzīvesveidu vai nodarboties ar prostitūciju, soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai naudas sodu ([171. p.](#)).

- **apvainojums;**

Par apvainojumu soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz vienam gadam vai naudas sodu, bet, ja apvainojums izdarīts publiski vai uzbrūkot, – soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem vai ar naudas sodu ([185. p.](#)).

- **neslavas celšana;**

Ikvienam, kurš apgalvo vai izplata faktu, kas acīmredzami nav patiesi un attiecas uz citu personu, kā arī var padarīt viņu nīcināmu vai pazemot, soda ar brīvības atņemšanu līdz vienam gadam vai naudas sodu. Ja šāda darbība tiek izdarīta publiski, soda ar brīvības atņemšanu līdz diviem gadiem vai naudas sodu ([186. p.](#)).

[Likumā par civiltiesisko aizsardzību pret vardarbību un vajāšanu](#) ir noteikts, ka tiesa pēc cietušās personas lūguma ir tiesīga noteikt aizsardzības līdzekļus, lai novērstu turpmāku kaitējumu, ja vardarbības veicējs:

- ✓ ir nodarījis vai draudējis nodarīt tišu kaitējumu citas personas miesai, veselībai, brīvībai, vai
- ✓ prettiesiski un tiši iekļūst citas personas mājoklī vai nepamatoti uzmācas personai, atkārtoti vajā to pret tās skaidri izteiktu gribu vai izmantojot distances saziņas līdzekļus.

Piemērojot aizsardzības līdzekļus, tiesa vardarbības veicējam ir tiesīga noteikt:

- aizliegumu iekļūt cietušās personas mājoklī;
- uzturēties noteiktā attālumā no cietušās personas mājokļa;
- apmeklēt citas noteiktās vietas, kurās regulāri uzturas cietusi persona;
- sazināties ar cietušo personu, tostarp izmantojot distances saziņas līdzekļus;
- organizēt tikšanās ar cietušo personu ([1. p.](#)).

Tiesa var [uzlikt](#) par pienākumu vardarbības veicējam uz ierobežotu laiku (uz sešiem mēnešiem ar iespēju šo termiņu pagarināt ne vairāk kā vēl par sešiem mēnešiem) atstāt kopīgo mājokli neatkarīgi no mājokļa īpašumtiesību statusa. Tādējādi cietušajam ir iespēja šajā laikā dzīvot mājoklī bez vardarbības veicēja klātbūtnes. Šīs tiesību normas būtiski pastiprina vardarbības ģimenē skarto aizsardzību un samazina vardarbības eskalāciju.

Savukārt policija [veic](#) vairākus pasākumus, lai novērstu apdraudējumu un turpmāku vardarbību. Vardarbības gadījumā policija vardarbības veicēju ir tiesīga izraidīt no mājokļa un uz laiku noteikt aizliegumu atgriezties tajā, ja pastāv risks, ka vardarbību varētu īstenot arī turpmāk. Par šāda aizlieguma pārkāpumu var sodīt ar naudas sodu vai brīvības atņemšanu. Izraidīšanas periods sniedz iespēju cietušajiem saņemt konsultācijas un atbalstu no dažādām iestādēm.

GREVIO ieskatā **Vācijas Krimināllikuma normu sliekšnis bieži vien ir pārāk augsts, lai aptvertu psiholoģisko vardarbību**, ko piedzīvo vardarbības ģimenē upuri. Piemēram, noziedzīga nodarījuma formulējums Krimināllikuma pantā par miesas bojājumu – par fizisku citas personas aizskaršanu vai kaitējuma nodarīšanu personas veselībai, – soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem vai naudas sodu ([223. p.](#)) – ļautu ietvert arī psiholoģisko kaitējumu, taču nolēmumos Federālā tiesa šādu iespēju lielākoties izslēdz. Tādējādi *GREVIO* secina, ka tiesneši psiholoģisko

vardarbību parasti neuzskata par daļu no vardarbības ģimenē. Turklāt **neviens no normatīvajos aktos minētajiem pārkāpumiem neaptver tādu rīcību, kas varētu sastāvēt no vairākiem mazāk intensīvas rīcības gadījumiem, kuri bieži vien ir daļa no vardarbības modeļa ģimenē** un kurus aptver Stambulas konvencijas 33. pants. GREVIO uzskata, ka atsevišķa noziedzīga nodarījuma par psiholoģisko vardarbību ieviešana Vācijas Krimināllikumā radītu lielāku juridisko skaidrību un saskaņotību, ņemot vērā arī sociālo kompensāciju likuma reformu, kurā no 2024. gada 1. janvāra iekļauta iespēja pieprasīt [kompensāciju](#) par psiholoģisko vardarbību ([13. p.](#)).

Vācijā ir pieejamas **dažādas palīdzības iespējas un atbalsta pakalpojumi** vardarbībā cietušajiem – gan konsultāciju centri, gan patversmes, tāpat palīdzību nodrošina medicīnas iestādes.

Cietušo atbalstam [darbojas](#) vairākas [palīdzības](#) un [uzticības](#) tālrunu līnijas, kā arī ir pieejamas aptuveni 400 sieviešu [patversmes](#) un vairāki sieviešu konsultāciju centri.

Zviedrijas Krimināllikumā ir iekļauts noziedzīgs nodarījums, paredzot sodu ar brīvības atņemšanu no viena gada līdz sešiem gadiem **par personas integritātes aizskaršanu, ja noziedzīgs nodarījums izdarīts atkārtoti:**

- pret personu, ar kuru vainīgajam ir vai iepriekš ir bijušas ciešas attiecības, vai
- ko izdarījis vīrietis pret sievieti, ar kuru viņš ir vai ir bijis precējies vai ar kuru viņš dzīvo vai ir dzīvojis kopdzīvē laulībai līdzīgos apstākļos.

Sods tiek piemērots, ja katrs nodarījums ir daļa no atkārtota personas integritātes pārkāpuma un nodarījumi var būtiski kaitēt personas cieņai. Noziedzīgi nodarījumi, kas var tikt iekļauti nodarījumā, kurš attiecas uz personas integritātes aizskaršanu, ir, piemēram, šādi:

- pret dzīvību un veselību, piemēram, uzbrukums;
- nodarījumi pret brīvību un mieru, tostarp nelikumīga piespiešana, maldināšana, izmantojot personas ievainojamības stāvokli, – personas iespēju ierobežošana;
- draudi, rupja mājokļa privātuma pārkāpšana, uzmākšanās, neslavas celšana, aizvainojoša uzvedība u. c.

Ja minētie noziedzīgie nodarījumi ir izdarīti bērna klātbūtnē, vardarbības veicējs ir vainojams arī bērna integritātes aizskārumā ([4. n. 4a. p.](#)).

GREVIO [zinojumā](#) atzīst: lai gan **Zviedrijas Krimināllikumā ietvertās tiesību normas atbilst** Stambulas konvencijas 33. panta tvērumam, **to efektivitāte ir visai niecīga, ko apliecina normu ierobežotā piemērošana praksē, saucot pie atbildības vardarbības veicēju par psiholoģisko vardarbību pret sievieti un ģimenē.** Tādējādi GREVIO aicina Zviedrijas iestādes efektīvi piemērot visu to krimināltiesību normu klāstu, kas attiecas uz psiholoģisko vardarbību, ko viens no intīmajiem partneriem īsteno pret otru, tostarp nodrošinot, ka tiesībaizsardzības iestādes paplašina apmācību iespējas, cilvēkresursus un finanšu resursus.

Ja pastāv risks, ka persona izdarīs noziegumu, vajās vai citādi nopietni aizskars apdraudēto personu, prokurors ir tiesīgs izdot aizlieguma rīkojumu, ar kuru var aizliegt apmeklēt apdraudēto personu, kontaktēties ar to vai tai sekot. Savukārt ja pastāv risks, ka persona izdarīs noziegumu pret tādas apdraudētās personas dzīvību, veselību, brīvību vai mieru, kura kopā ar to dzīvo vienā mājoklī, var tikt noteikts arī aizliegums vardarbības veicējam uzturēties kopīgajā mājoklī. Aizlieguma tvērumu var paplašināt, iekļaujot aizliegumu uzturēties apdraudētās personas dzīvesvietas vai darbavietas tuvumā vai citā vietā, kur tā parasti uzturas (paplašinātais aizlieguma rīkojums). Aizlieguma rīkojumam var pievienot nosacījumu par elektronisko uzraudzību. Vardarbības veicējam, kurš ir pārkāpis paplašināto aizlieguma rīkojumu, var noteikt aizliegumu uzturēties plašākā teritorijā, nekā paredzēts sākotnēji (īpaši paplašinātais aizlieguma rīkojums). Aizliegums var attiekties uz vienu vai vairākām teritorijām, kas robežojas ar vietām, kur atrodas apdraudētās personas dzīvesvieta vai darbavieta vai kur tā citādi pastāvīgi uzturas ([1.–2. p.](#)).

Aizlieguma rīkojumu izdod uz laiku, kas nepārsniedz vienu gadu, un to var pagarināt ne ilgāk kā par vienu gadu. Aizliegumu attiecībā uz kopīgu dzīvesvietu var izdot uz laiku, kas nepārsniedz divus mēnešus, un to var pagarināt tikai tad, ja ir īpaši iemesli, bet ne ilgāk kā uz divām nedēļām. Aizlieguma rīkojumu ar nosacījumiem par elektronisko uzraudzību var pagarināt uz laiku, kas nepārsniedz trīs mēnešus. Aizlieguma rīkojums tiek piemērots nekavējoties, ja vien nav nolemts citādi ([4. p.](#)).

Personu, kura pārkāpj aizlieguma rīkojumu ar elektroniskās uzraudzības nosacījumiem, soda ar brīvības atņemšanu līdz diviem gadiem. Ja citādi tiek pārkāpts aizlieguma rīkojums, soda ar brīvības atņemšanu līdz vienam gadam. Savukārt naudas sodu piemēro, ja aizlieguma rīkojuma pārkāpums ir maznozīmīgs ([24. p.](#)).

Zviedrijā 2017. gadā ir pieņemta valsts [stratēģija](#) 10 gadiem vīriešu vardarbības pret sievietēm novēršanai un apkarošanai. Šis dokuments aptver arī psiholoģisko vardarbību.

Katru gadu valdība vairākām valsts aģentūrām uzdod īstenot dažādas iniciatīvas vīriešu veiktās vardarbības pret sievietēm apkarošanai. [Zviedrijas Dzimumu līdztiesības aģentūras](#) uzdevumos ietilpst izpratnes veicināšana par stratēģiju, veicot koordināciju un sniedzot metodisko un citu veidu atbalstu tās īstenošanā. Saskaņā ar Zviedrijas Dzimumu līdztiesības aģentūras datiem 54 valsts aģentūras kopumā ir saņēmušas vairāk nekā 300 dažādu uzdevumu šajā jomā. Šā mērķa īstenošanā ir iesaistītas arī Sabiedrības veselības aģentūra, Sociālās apdrošināšanas aģentūra, Migrācijas pārvalde, Zviedrijas Līdzdalības aģentūra, Zviedrijas Ģimenes tiesību un vecāku atbalsta aģentūra, Valsts Veselības un labklājības padome un Valsts izglītības aģentūra. Arī prokuratūrai, policijai un Zviedrijas Cietumu un probācijas dienestam ir būtiska loma stratēģijas mērķu sasniegšanā, veicot uzdevumus to kompetences ietvaros.

Zviedrijas Dzimumu līdztiesības aģentūra norāda, ka **ilglaicīgi sabiedrības iejaukšanās ir bijusi vērsta uz vardarbības sekām, nevis tās cēloņiem**. Vīriešu īstenotās vardarbības pret sievietēm novēršanas un apkarošanas stratēģija vēsta par perspektīvas maiņu, lielāku uzmanību veltot profilaksei, tomēr vienlaikus arī nemazinot atbalstu un aizsardzību vīriešu īstenotās vardarbības upuriem.

Psiholoģiskās vardarbības digitālā dimensija ir skarta valdības rīcības programmā “Brīvība un drošība bez vardarbības un apspiešanas” laikposmam no 2024. gada līdz 2026. gadam.

Savukārt **Valsts Veselības un labklājības padome ir izstrādājusi standartizētu novērtēšanas metodiku FREDa, kas sastāv no trim instrumentiem un rokasgrāmatas šo instrumentu lietošanai**. Šī novērtēšanas metodika ir paredzēta sociālajiem dienestiem darbā ar personām, kuras cietušas no tuvās attiecībās piedzīvotas vardarbības, lai identificētu vardarbību, apzinātu riskus un izvēlētos atbilstošus aizsardzības un atbalsta pasākumus. **Instrumenti vardarbības atpazīšanai un novērtēšanai ir šādi:**

- **jautājumi** par piedzīvoto vardarbību nolūkā to identificēt;
- **apraksts**, kas ir nepieciešams, lai gūtu priekšstatu par notikušās vai notiekošās vardarbības raksturu un apmēru.

Viena no izmantotajām skalām [attiecas](#) uz psiholoģisko vardarbību un draudiem, un tajā ir aprakstīts 41 vardarbības akts. Skala ilustrē dažādus psiholoģiskās vardarbības paveidus, piemēram, necenzētā valodā paustus apvainojumus, ignorēšanu un draudīgu izskatu, uzmākšanos un vajāšanu u. c. Nav noteikti ierobežojumi dažādām vardarbības pakāpēm. Svarīga ir personas uztvere par to, cik bieži attiecīgā darbība īstenojama. Personai tiek lūgts novērtēt, vai vardarbība apdraud tās garīgo veselību, vai vardarbība ir bīstama viņas dzīvībai, vai personai ir bail no varmākas vai pāridarītājiem un vai kontakts joprojām pastāv. Novērtēšanas metožu izstrādātāji ir apzinājuši vairākus pētījumus, kas liecina, ka vardarbībai pakļautās personas bieži vien labi novērtē risku un apdraudējumu, līdz ar to atbildes uz šiem jautājumiem ir pamats uztvert ļoti nopietni.

Apraksts primāri ir paredzēts kā pamats sarunām par notikušu vardarbību, kā arī palīdzības un aizsardzības nepieciešamības izvērtēšanai. To var izmantot, gan lai aprakstītu vardarbību, kas notikusi, pirms cietušais ir saņēmis palīdzību, gan lai pārbaudītu vardarbības pieredzes atkārtēšanos pēc palīdzības saņemšanas. Liela nozīme ir tam, ka **speciālists un klients aprakstu izskata kopā**.

- **apdraudējuma novērtējums** palīdz atbildīgajām iesaistītajām pusēm novērtēt personas pastāvīgas neaizsargātības risku, cenšoties noteikt optimālāko personai nepieciešamo aizsardzību. Standartizētu vērtēšanas metožu izstrādes mērķis ir novērst nepilnības sociālo darbinieku profesionālo rīku arsenālā. Tiek atzīts, ka vērtēšanas metodes [veicina](#) strukturētu un standartizētu izmeklēšanu. Novērtējums satur 19 jautājumus, kas aptver dažādus vardarbības riska faktoros. Tiek apzinātas klienta attiecības ar vardarbīgo personu: esošo vai bijušo partneri, vecākiem, citu radnieku vai citu personu. Izmantojot speciālu aprēķina algoritmu, tiek novērtēts bīstamības līmenis attiecībā uz iespēju, ka persona var tikt pakļauta noteiktam apdraudējumam. Bīstamībai ir noteikti četri līmeņi – no mainīga līdz ļoti nopietnam.

Jautājumi tiek pabeigti ar ieteikumiem drošības plānošanai, kas kopā ar citu izmeklēšanā iegūto informāciju būtu jāņem vērā profesionālajā novērtējumā.

Zviedrijā darbojas [palīdzības tālrunu līnijas](#) vardarbībā [cietušajiem](#). Kopumā [krīzes centri](#) un [sieviešu patversmes](#) pārvalda vairāk nekā 100 šādu tālruņa līniju.

Izmantotie avoti:

Dutton, M. A., Goodman, L., Bennett, L., 2001. Court-involved battered women's responses to violence: the role of psychological, physical, and sexual abuse. In: O'Leary, K. D. and Maiuro, R. W. (Eds.). *Psychological Abuse in Violent Domestic Relations*. New York: Springer Publishing Co, pp. 177–196.

Follingstad, D. and DeHart, D., 2000. Defining psychological abuse of husbands toward wives: Contexts, behaviors, and typologies. *Journal of Interpersonal Violence*, 15, pp. 891–920.

Harris, B. and Woodlock, D., 2019. Digital coercive control: insights from two landmark domestic violence studies. *The British Journal of Criminology*, 59 (3), pp. 530–550.

Kwong, M. J., Bartholomew, K., Henderson, A. J., Rinke, S. J., 2003. The intergenerational transmission of relationship violence. *Journal of Family Psychology*, 17(3), pp. 288–301.

ECPRD, 2024. Eiropas valstu nacionālo parlamentu sagatavotās atbildes uz Eiropas Parlamentārās pētniecības un dokumentācijas centra (ECPRD) platformā šā apskata izstrādes vajadzībām publicēto informācijas pieprasījumu *Framework for recognition, assessment and prevention of psychological/emotional violence against women and domestic violence*. Request No. 5959.

Darba noformējumā izmantoti attēli no tīmekļvietnēm <https://freeflagicons.com/>, <https://www.flaticon.com/>.

Pārpublicēšanas, citēšanas vai citādas izmantošanas gadījumā atsauce uz apskatu, tā autori un Latvijas Republikas Saeimu ir obligāta. Nekomerčiālos nolūkos apskatu drīkst pārpublicēt vai citādi izmantot bez īpašas saskaņošanas ar Latvijas Republikas Saeimu un apskata autori.

Atsaucoties uz apskatu, izmantojama šāda norāde:

Zakare, I., 2025. *Regulējums psiholoģiskās/emocionālās vardarbības pret sievieti un vardarbības ģimenē novēršanai atsevišķās Eiropas valstīs*. Apskats. Rīga, Latvija: Latvijas Republikas Saeimas Analītiskais dienests.

Latvijas Republikas Saeima un apskata autore neuzņemas atbildību par apskatā iekļautās informācijas tālāku izmantošanu un tās radītajām sekām.

Apskats neatspoguļo Latvijas Republikas Saeimas kā likumdevēja viedokli.

Visas mantiskās tiesības uz apskatu pieder Latvijas Republikas Saeimai.

ISBN 978-9934-598-85-2